

Plesne tradicije dalmatinskog zavičaja u ranom i predškolskom odgoju

Baban, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:212446>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA U
RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU**

JELENA BABAN

Split, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

DIPLOMSKI RAD

**PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA U RANOM I
PREDŠKOLSKOM ODGOJU**

Studentica:
Jelena Baban

Mentorica: dr.sc. Dodi Malada
Komentor: dr.sc. Bojan Babin

Split, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OPĆENITO O PLESU I TRADICIJSKIM PLESOVIMA	2
3. POVIJEST PLESNE TRADICIJE U SVIJETU	3
4. POVIJEST PLESNE TRADICIJE U HRVATSKOJ	5
5. PODJELA TRADICIJSKIH PLESOVA PO REGIJAMA	9
5.1. Alpska plesna zona	9
5.2. Panonska plesna zona	10
5.3. Jadranska plesna zona.....	10
5.4. Dinarska plesna zona	11
6. STRUKTURA TRADICIJSKOG PLESA	12
6.1. Korak	12
6.2. Plesni pokret	12
6.3. Plesna figura	12
6.4. Prostorna figura	13
6.5. Prostorna formacija.....	13
6.6. Prostorni raspored.....	13
6.7. Plesna crta.....	13
6.8. Izvođačka formacija	13
6.9. Izvođački sastav.....	14
6.10. Plesni prihvrat	14
6.11. Plesni rukohvat	14
7. DJECA I PLESNE TRADICIJE	15
7.1. Primjena tradicijskih plesova u predškolskom odgoju	16
7.2. Izbor tradicijskih plesova za djecu predškolske dobi	16
7.3. Tjelesna priprema i koordinacija pokreta	16
7.4. Razvijanje osjećaja za ritam	18

8. PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA	20
8.1. Običaji i plesovi u dalmatinskom zavičaju.....	20
8.2. Učenje plesa u dalmatinskom zavičaju.....	22
9. DJEČJE FOLKLORNO STVARALAŠTVO U DALMATINSKOM ZAVIČAJU	23
9.1. Brojalice.....	23
9.2. Dječje igre s pjevanjem	26
10. ULOGA ODGOJITELJA U NJEGOVANJU PLESNIH TRADICIJA	43
11. ISTRAŽIVAČKI DIO	44
11.1. Cilj i zadatci istraživanja	44
11.2. Metode istraživanja.....	44
11.3. Postupci i instrumenti istraživanja.....	44
11.4. Interpretacija rezultata	45
12. ZAKLJUČAK	61
SAŽETAK.....	66
SUMMARY	67
PRILOZI.....	68

1. UVOD

„Narod određuje njegova tradicija, kultura i povijest. Hrvatski narod ima vrlo bogatu i raznovrsnu kulturnu baštinu pa je tako i repertoar tradicijskih plesova vrlo raznolik.“ (Bogdanić, 2019: 3) Kulturna baština predstavlja veliko nematerijalno bogatstvo jednog naroda. Hrvatski tradicijski plesovi podijeljeni su na regije te je svaka regija specifična, posebna i prepoznatljiva na svoj način. Tradicijske pjesme i plesovi i dalje se njeguju u našoj domovini kroz kulturno-umjetnička društva koja imaju među svojim redovima dječje skupine.

„Tradicijski ples nastaje kao psihološka, fizička, sociološka i estetska potreba čovjeka, oblikovana kolektivnom svijesću ljudi određenog kraja. Izravnost, duhovnost i estetske značajke daju tradicijskom plesu vrijednost nacionalnog, civilizacijskog i umjetničkog dobra.“ (Vučković, 2020: 7)

Autori Vlašić i Kovač (2015) navode da plesni sadržaji pozitivno utječu na razvoj motoričkih i funkcionalnih sposobnosti kada su prilagođeni djeci. Osim toga oni razvijaju i estetsku kulturu pokreta kao što je pravilno držanje, orijentacija u prostoru, dinamika, osjećajnost i slobodno plesno stvaralaštvo.

Literatura za odgojitelje i voditelje folklornog plesa za djecu je vrlo oskudna što otežava rad s djecom u očuvanju folklorne tradicije. Osim nedostatka literature, nedostatak edukacija iz ovog područja također otežava očuvanje plesnih tradicija i doticaj djece s tradicijom i baštinom našeg naroda. Kada odgojitelj kvalitetno odabere sadržaj koji je primjeren dječjoj dobi, on vrlo lako može pobuditi kod djeteta ljubav i interes prema tradiciji i fokloru općenito (Bogdanić, 2019).

U ovom diplomskom radu bit će riječ o tradicionalnim plesovima dalmatinskog zavičaja i njihovoj primjeni u ranom i predškolskom odgoju. Ovim radom ukazat će se na značajnost dječjih plesnih tradicija dalmatinskog zavičaja i njihovoj primjeni u predškolskoj dobi. Diplomski rad je strukturalno podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu se opisuje povijest plesnih tradicija, predstavljaju se plesne tradicije dalmatinskog zavičaja, njihov razvoj i nastanak kroz povijest, opisuje se narodni ples, njegova struktura i podjela. Prvi dio još sadrži dječje plesno stvaralaštvo u dalmatinskom zavičaju i navodi koja je uloga odgojitelja u njegovanju plesnih tradicija. Drugi dio rada sastoji se od istraživanja. Istraživanje je provedeno u svrhu ispitivanja zastupljenosti plesnih tradicija dalmatinskog zavičaja u ranom i predškolskom odgoju, u svrhu poticanja dodatne edukacije odgojitelja te u svrhu osvješćivanja koliko je folklorno stvaralaštvo slabo zastupljeno u radu s djecom predškolske dobi.

2. OPĆENITO O PLESU I TRADICIJSKIM PLESOVIMA

„Ples je usklađeno gibanje tijela u prostoru i ubraja se u područje kreativnog ljudskog izražavanja.“ (Mikulić, Prskalo i Runjić, 2007: 455) Ples je dio umjetnosti i njegova pojava seže daleko u prošlost. Ples ujedno spada i u neverbalnu vrstu komunikacije. Može se plesati pojedinačno, u parovima ili skupinama. Autori Šumanović, Filipović i Sentkiralji (2005) navode da je ples društvena pojava i da omogućuje čovjeku opuštanje. Prema autoru Jovančeviću (2016) ples možemo gledati iz umjetničkog kuta, ali i s kineziološke strane kao dio svakodnevice u životu odraslih i djece. U svojim samim počecima ples je bio motorički odgovor na pojavu određenih emocija. Višestruko ponavljanje tih motoričkih pokreta činilo je određeni obrazac iz kojeg je nastao ples (Wikipedia, 2021; web izvor). Ples, baš kao i umjetnost, ne postavlja granice između država i naroda, već čini univerzalni obrazac komunikacije. Ples ima svoju povijest i povezan je s narodom iz kojeg potječe, najstariji je dio umjetnosti i protkan je kroz sve epohe i narode od davnina do danas (Jovančević, 2016). Prema autorici Maletić (1986) ples je sve češći predmet znanstvenih istraživanja i tumačenja, i to od 19. stoljeća pa nadalje.

Tradicijski plesovi su dio narodnih običaja i obreda te su prvi oblici plesa (Šumanović i sur., 2005). „Tradicijski plesovi još se nazivaju i folklorni plesovi te kao takvi predstavljaju odraz povijesne, društveno-gospodarske i kulturne osobnosti jednog društva ili regije. Tradicijski (folklorni) ples dolazi od engl. folk (narod) i lore (znanje/mudrost). Pojam tradicijskog plesa definirao je sredinom 19. stoljeća W. J. Thomas. On navodi kako je folklor narodna umjetnost, te svjedoči o životnosti i maštovitosti jednog naroda.“ (Kapov, 2020: 2) Plesom je narod obilježavao različite događaje i blagdane. Na narodni ples utječe okruženje i regija u kojoj nastaje. Svaki ples koji dolazi iz naroda posebno je specifičan i vezan za taj narod. Svako veće okupljanje naroda podrazumijeva i ples, što znači da on ima veliku društvenu ulogu jer se kroz njega ljudi bolje upoznaju, povezuju i razmjenjuju emocije. Autorice Srhoj i Miletić (2000) navode da je narodni ples umjetničko djelo jednog naroda. Narod je svoje emocije izražavao kroz ponavljajuće strukture i pokrete koji su sačinjavali ples. Svaki kraj je imao posebne pokrete, melodije, pjesme te je tako svaki ples predstavljao nešto značajno za taj kraj.

3. POVIJEST PLESNE TRADICIJE U SVIJETU

Da bismo mogli razmišljati o povijesti i nastanku plesa, moramo se vratiti još u daleku prošlost. Povjesničari umjetnosti smatraju da je to najstarija umjetnost potkrjepljujući svoje tvrdnje arheološkim nalazima. Crteži u pećinama pokazuju da se plesalo još i prije nego se razvilo primitivno slikarstvo na pećinskoj stijeni. Ljudima je u dalekoj prošlosti ples predstavljao sredstvo u borbi za život jer su smatrali da je povezan s magijom te da će preko plesa steći životne olakšice. O plesu je ovisilo hoće li ulov biti uspješan, hoće li zemlja roditi, hoće li neprijatelj biti otjeran s teritorija i slično. Primitivniji narodi su bili jako vezani za svoje životinje te su smatrali da će od njih imati više koristi ako ih budu štivali kroz ples. Tako su se maskirali u životinje i svojim tijelom ih kroz ples oponašali. U ratarskih naroda plesalo se kako bi se povećao urod, a taj ples se kasnije povezao s erotskim plesom jer je bliska veza između sijanja i nicanja te reprodukcijskog sustava. Upravo je ovako nastao trbušni ples, a plesačice koje su ga izvodile imale su posebno mjesto u hramovima. Starovjekovne kulture Afrike i Azije izvodile su plesove s magijskom podlogom i jako su ih dobro poznavale. Stari Egipćani su izvodili žalobne, a njihovi svećenici astronomske plesove. Ovo je doba kada se o plesu sve više toga zna, koriste se i udaraljke i različita glazbena pratnja. Židovi su bili u pokušaju plesanja i preuzimanja plesa od Egipćana, samo im njihova vjera nije dopuštala razvitak istog. Perzijanci su uveli novitete u ples. Plesali su izbacivanjem nogu u čučnjevima, a poslije su mnogi tradicijski plesovi preuzeli upravo taj korak. Indijci su u svoje predstave uveli ples, a kod njihovih plesova pokreti ruku izražavaju određene pojmove pa su naročito važni. Za razliku od njih Kinezi nisu voljeli ples, njihova situacija je bila nešto slična kao i kod Židova. Japanci su bili ljubitelji plesa, ali više kao promatrači, a manje kao sudionici. Kao velike ljubitelje plesa i aktivne sudionike u plesu možemo istaknuti stare Grke. Cijenili su plesače i lesnu umjetnost. U Grčkoj su plesali svi staleži, od careva, filozofa do prostog puka. Oni su plesali sa skokovima, naročito kad bi se konzumirao alkohol na dvoru, a ples s hodanjem i koracima dolazio je do izražaja na vojničkim marševima i religioznim svečanostima. Rimljani su bili totalna suprotnost od Grka. Za razliku od Grka, osim plesova s oružjem u čast boga rata Marsa, nisu imali drugih plesova. Ratni plesovi su bili više snažno i visoko skakanje nego ples. U Rimljana javno plesati bilo je ravno sramoti te je ples za građane Rima bio zabranjen. Oni su mogli u plesu uživati samo gledajući pa su dovodili razne sirijske plesačice koje su plesale uz pratnju flaute. U srednjem vijeku je bila nepovoljna situacija za razvoj plesne umjetnosti u kršćanskim zemljama jer je kršćanstvo branilo plesove. Prvi zapisi iz srednjeg vijeka o plesu potječu od Germana i Slavena. Germani su plesali borbene plesove s mačevima, dok su Slaveni najčešće plesali oko

ognjišta. Crkva je tada zabranila nošenje maski, kao i mrtvačke plesove, jer su oni posljedica različitih epidemija koje su odnijele živote mnogih ljudi. U ovo vrijeme javljaju se i žalosna kola u čast duše pokojnika. U srednjem vijeku su se javili plesovi i plesni običaji koji traju i danas. Ukidanje kolonija i pojava ceha u gradu prouzročila je pojavu plesa u paru. Crkva popušta u svojoj strogoći više ne zabranjuje ples te plesna umjetnost sve više dobiva na važnosti. U srednjem vijeku pojavljuju se i instrumenti koji su pratili ples i kola, instrument sličan današnjoj gajdi. Upravo zbog instrumenta i ritma plesovi i kola postaju brži, živahniji (Ivančan, 1971).

4. POVIJEST PLESNE TRADICIJE U HRVATSKOJ

Prema Ivančanu (1971) na području današnje Hrvatske razvio se veliki broj plesova kojima se teško može utvrditi jedinstvena osnova, a tome su doprinijeli povijesni, ekonomski, društveni, vjerski i još niz drugih razloga. Autor Ivančan (1985) navodi da je jako teško odrediti podrijetlo većeg dijela plesova i plesnih tradicija u Hrvata jer o tome ima premalo dokumenata. Jedini podatci o plesu koji su ostali iz prošlosti su oni na nadgrobnim spomenicima, stećcima, ilustrirane slike plesa, izvještaji sa sudskih procesa i poneki zapisi putopisaca koji su prolazili našim krajem. „Plesna kultura Hrvata veoma je heterogena. Ne može se ni približno odrediti što su joj u nasljeđe ostavili prastanovnici Balkana, nekadašnji starosjedioci Iliri, Kelti i drugi, što su sa sobom donijeli Slaveni, a što pripada utjecajima osvajača: Rimljana, Turaka i drugih.“ (Ivančan, 1985: 11). Bez obzira što manjka izvora i dokumenata, može se zaključiti da su prvi plesovi u Hrvatskoj imali magijsku podlogu kao što je *ples zajc* ili *zecor zečko kolo* koje Ivančan (1988) smješta još u doba paleolitika. Za neolitik se vežu ratarski plesovi čija je namjena i danas vrlo jasna. Kod takvih plesova trebalo je što jače udariti nogom o pod i što više skočiti kako bi urod bio što veći. Od plesova koji se pojavljuju u srednjem vijeku stariji su ophodari, bilo da su to pokladni zvončari, prvomajske filipovčice, spasovski križari, zimski vučari ili *novogodišnji koledari* koji su veoma staro kulturno dobro i njihov početak ne možemo točno odrediti. Prije prvih zapisa možemo spomenuti *nijemo kolo* u dinarskoj plesnoj zoni koje spada u najstarije plesne tradicije Hrvata, a prvi pisani zapisi koji se odnose na Hrvate javljaju se tek u srednjem vijeku. U 14. i 15. stoljeću plešu *chorelas*, takozvana kola, iako pod strogim crkvenim nadzorom. U ovo vrijeme pojavljuju se i kola u kojima plesači istodobno poskakuju objema nogama visoko. To su *posavski dučec*, *turopoljski dudaš*, *repe*, *slavonski đipan*, *staro sito* i slično. Uz stara šetana kola pojavljuje se *lančani ples*, tj. *cerchiata*, odnosno ples s lukovima koji je uvijek izvodilo 12 plesača. Veliki utjecaj na širenje plesova i plesnih kultura imao je Dubrovnik, koji je posredovao širenju plesova iz Španjolske i Napulja jer su se na dubrovačkim dvorovima održavale različite ceremonije. Iz tog doba posebno možemo istaknuti utjecaj južnotalijanskih plesova, odnosno plesova s kastanjetama, odatle i *moreška*. Vidljiv je njihov utjecaj i kroz plesove kada se pucketa prstima i kroz držanje ruku. Utjecaj srednjoeuropskih zemalja vidljiv je kroz pojavu lančanih plesova s lukovima i mačevima (Ivančan, 1985). U 16. stoljeću pojavljuje se *starački ples* na otoku Hvaru. Biskup Andrija dozvoljava ples i splitskim svećenicima koji plešu na svadbama i mladim misama. U ovo vrijeme prvi put se spominje ime kolo, od strane Marka Marulića. U Splitu se u 16. stoljeću spominje *moreška*. Već na početku ovog stoljeća počele su zabrane, odnosno bolje rečeno zabrane plesa su se nastavile. Zabranjuje

se ples ispred crkve, za vrijeme svadbi te ples na ulicama (Ivančan, 1996). Plesnim zapisima ne obiluje 17. stoljeće, možemo pretpostaviti da je razlog tomu što su zabrane plesa još uvijek trajale. Za ovo doba je važno napomenuti da se u Šibeniku spominje *starohrvatsko kolo* i *moreška* te da se u Istri pojavljuje ples mladića i djevojaka s vijencima na glavama, a zove se *della verdura*. „Činjenica da je nešto u tom razdoblju bio talijanski ples nije značilo da ga i Hrvati nisu plesali. Takvi primjeri su i *balon* ili *balun*, najvažniji ples među hrvatskim Istrijanima koji ima talijansko ime, ali su ga Talijani zabranili te je onima koji su ga plesali prijetila i zatvorska kazna.“ (Krišto, 2020: 13) U susjednoj Mađarskoj u istom stoljeću javljaju se hajdutanci, uz njih se veže ples *harmija* koji se pojavljuje u Koprivnici (Ivančan, 1985). U 18. stoljeću plesovi u Dubrovniku su se odvijali kao i inače, obrtnici su plesali svoje plesove i međusobno birali svoje kolovođe. Kolovođa bi određivao tko će raditi kakve vježbe i tko će plesati, ako je netko odbio, morao je platiti kaznu. S druge strane, patricijske obitelji organiziraju koncertne točke s plesovima unutar svojih kuća (Ivančan, 1996). Najviše zapisa o plesu iz ovog doba upravo potječe s dalmatinskog područja. „Prema istraživanjima Nade Premrl, prve plesne zabave organizirala je polovicom 18. stoljeća u Zagrebu grofica Maria rođ. Stubenberg.“ (Ivančan, 1996: 27) Takvi plesovi su se održavali pod maskama i možemo reći da je to zapravo bio prvi *bal*. Oni su ujedno i bogatili dotad skroman društveni život Zagrepčana. Na početku 19. stoljeća pojavljuju se prvi zapisi o zabavama seljaka na području kontinentalne Dalmacije, tzv. Morlaka. Oni su više skakali nego plesali, visoke skokove, bili su snažni i zdravi te su imali puno snage za takvu vrstu plesa. Autor Ivančan (1985) navodi da početkom 19. stoljeća na naše plesove ima utjecaj *Siebenschritt* koji ima srednjoeuropsko podrijetlo te pod njegovim utjecajem nastali su plesovi *hajd' na levo* iz panonske zone, *išla žena na gosti, tancaj, tgancaj crni kos, šetepaši* i *kvatropas* iz alpske i jadranske zone. Od stranih plesova posebno velik utjecaj na hrvatske plesove ima *mađarski čardaš*. Nešto je slabiji utjecaj *ukrajinske kolomejke*. U Zadru i Splitu i dalje se izvode *moreška* i *cerchiata*. Ivančan (1985) navodi da je narodni preporod 1835.g.-1850.g. utjecao na oblikovanje kola i narodnih plesova. Do danas je iz tog doba ostala „Još Hrvatska ni propala“ uz koju se pleše *hrvatski tanac* ili *stara polka*. „Uz trobojnice i grb uvodili su se nacionalni elementi i u plesnu glazbu, onu za *valcere, polke, galope i mazurke*.“ (Ivančan, 1985: 29) Uz gajde, kao glavni instrumenti pojavljuju se bubanj i sviralo. Ples *čardaš* zamjenjuje se *drmešima, hrvatskim tancima i tancima*. Prvi hrvatski etnokoreolog Franjo Kuhač dijeli plesove na nove, srednje i stare i svrstava ih na: „*sigre odrasle mladeži, muška* ili *junačka kola, ženska, kola-poskočice* te ples ili *tanac*.“ (Ivančan, 1985: 31) Kuhač u svojim radovima posjeduje i zapise kako je nastalo dvoransko kolo. On navodi da je Marko Bogunović 1841. godine u Zagrebu predstavio svoj ples koji je nazvao slavonsko kolo,

a na nagovor pristaša narodnog preporoda osmislio je i hrvatsko kolo.“ Vatroslavu Lisinskom dao je glazbu za prvi dio slavonskog kola na temelju koje je Lisinski skladao prvu glazbu za hrvatsko kolo. Oba kola prvi put su izvedena 27. siječnja 1842. godine uz orkestralnu pratnju.“ (Krišto, 2020: 15) U 20. stoljeću pod utjecajem europskih noviteta formiraju se novi plesovi, dok se oni stari transformiraju. Zbog migracija stanovnika „šire se elementi šestodijelnog dinarskog plesanja i izvan granica dinarske plesne zone.“ (Ivančan, 1985: 27) U Istri i Podravini pojavljuje se *vuzmeno kolo*. Kola u Dalmaciji koja su bila šestodijelna ubrzavaju se pod utjecajem glazbe pa postaju trodijelna. Brzi dijelovi kola su *kola poskočice (linda)* na dubrovačkom području, *trauline* dolaze iz šibenskog područja, dok su *postoline* iz okolice Zadra. Kola nisu predstavljala samo plesne formacije, već i mjesta gdje se upoznavala mladost, gdje su se igrale uloge i predstavljao život izvan obitelji. Unutar kola birao se budući bračni partner, pjesme su opjevavale radost, tugu, prilike, neprilike, majke, očeve, svekrve i punice. Četiri vrste plesnih zabava javljale su se najčešće u jadranskoj zoni, ali ponekad i van nje. Prva vrsta plesa su kola ispred crkava za vrijeme blagdana, kola su se održavala na otvorenom prostoru ili na trgovima. Drugu po redu vrstu plesnih zabava organizirali su mladići, a zovu se *socije, socijetade, kumpanije*. Plaćeni plesovi su treća vrsta. Bili su plaćeni od strane gostioničara, koji je osigurao i plaćao plesače, a to su *kavaline, ferme* i sl. Zadnju odnosno četvrtu vrstu čine svečani plesovi na kojima se moglo prisustvovati samo uz pozivnice. Organizirale su ih političke, kulturne, sportske, vatrogasne i druge organizacije, baš kao i u današnje vrijeme (Ivančan, 1985). Početkom 20. stoljeća tradicionalna seljačka umjetnost sve više dobiva na značenju, pogotovo za vrijeme ministra prosvjete Stjepana Radića koji 1925. godine odobrava plan za izvođenje seljačkih predstava u Narodnom kazalištu. Od strane seljačke sloge posebnu pažnju dobili su i pjevački zborovi te se 1926. godine organizira prva „Smotra hrvatskih seljačkih društava“. Sljedeća smotra se organizirala 1927. godine kada društva odvijevaju narodne nošnje i izvode svoje narodne pjesme koje su neobrađene. To sve tako traje do 1929. godine kada se zabranjuje rad stranke. 1935. godine stranka je obnovljena te je nastavljeno s izvođenjem. „One od 1937. dobivaju naziv „Smotre seljačke hrvatske kulture“. Izvode se samo neobrađene pjesme, povećava broj plesova, igara, običaja i svirke.“ (Ivančan, 1985: 39) Prije Drugog svjetskog rata u Zagrebu gradski plesači amateri uvježbavaju plesove na glazbene podloge Lisinskog, Slavka Zlatića i Rudolfa Matza, a koreografkinja im je balerina Nevenka Perko. Nastupaju u Berlin 1936. godine u konkurenciji narodnih plesova s koreografijama „*hrvatsko slavonsko kolo*“, „*dućec i drmeš*“, „*balun*“ te osvajaju prvo mjesto. Veliki uzlet hrvatskog folklor zaustavio je Drugi svjetski rat, tad su zaustavljena sva istraživanja i smotre vezane za folklor. S rećom, odmah po prestanku rata Seljačka sloga

nastavlja sa svojim djelovanjem i odmah organizira sljedeće smotre. „Što se tiče samog folklor, važno je još zabilježiti i 1949. godinu kada je u Zagrebu osnovan „Lado“ kao prvi profesionalni folklorni ansambl Hrvatske, zasigurno jedan od naših najpoznatijih folklornih ansambla uopće, koji djeluje i danas“ (Krišto, 2020: 17). 1950-e godine obilježilo je zasićenje folklorističkih društava. Zbog kritika neka društva su se i ugasila, ali samo 10 godina kasnije opet dolazi do novog procvata na folklornoj sceni. Prema Ivančan (1988), u ovom periodu procvata započinje i uska suradnja između folklornih društava i Instituta za etnologiju i folkloristiku te Etnografskog muzeja u Zagrebu. Folklor je bio i inspiracija Ani Maletić koja je osnovala prvu školu suvremenog plesa u Hrvatskoj 1954./1955. godine.

5. PODJELA TRADICIJSKIH PLESOVA PO REGIJAMA

Autor Ivančan (1996) dugogodišnjim istraživanjem naših krajeva (pritom mislimo na teritorij današnje Hrvatske) pronašao je nekoliko plesnih područja u kojima se pojavljuju najčešće isti ili slični elementi, dok ih u susjednom području ima rijetko ili ih uopće nema. Hrvatska, s obzirom na svoje malo teritorijalno područje, ima jako bogat i raznovrstan folklor, a za to postoje različiti povijesni, društveni, gospodarski, vjerski i politički razlozi. Podrijetlo nekih plesnih tradicija možemo točno odrediti, iz kojeg kraja dolaze i od kojeg naroda su preuzeti, Kod drugih tek možemo naslutiti kojeg su podrijetla, a za treće ili možemo pretpostaviti da su autohtoni ili da im je izvor nepoznat. Ivančan (1996) navodi da je podjela na plesne zone nastala iz praktičnih razloga kako bi se ljudi bolje snalazili u prepoznavanju narodne plesne kulture. „Hrvatska je podijeljena u četiri plesne zone te svaka od njih ima specifične elemente u glazbi i plesu po kojima su te zone prepoznatljive.“ (Žibek, 2016: 9)

5.1. Alpska plesna zona

Područje Hrvatske koje spada u alpsku plesnu zonu je Istra, jedan dio Gorskog kotara, Prigorje, Hrvatsko zagorje i Međimurje, te je njen utjecaj dosta vidljiv u Podravini, Moslavini, Turopolju, Posavini i Pokuplju. Naravno da unutar tako velikog područja postoje neke manje razlike, iako svi pripadaju istoj plesnoj zoni, ali svi imaju iste glavne karakteristike (Ivančan, 1996). U alpskoj plesnoj zoni pretežno nailazimo na plesove u paru. Parovi su najčešće okrenuti jedni prema drugima (*grizlica, istarski balon*) (Ivančan, 1996). „Smjer kretanja parova je obrnut od hoda kazaljke na satu, a istovremeno okretanje je u smjeru hoda kazaljke na satu.“ (Ivančan, 1996: 253) Kvaliteta i vrijednost plesača u ovoj plesnoj zoni cijeni se prema intenzivnoj vrtnji parova, što je jedna od glavnih stilskih značajki na tom području. Ritmički obrasci su najčešće dvodijelni i trodijelni, misleći pritom na polke i valcere. Udaranje rukama po dijelovima tijela ili nogama je dosta rijetko, rijetkost je i da se pjeva uz kolo, osim uz stara obredna kola (uskrсна, jurjevska, ivanjska) koja obavezno prati pjesma. Nemamo univerzalne glazbene instrumente koji prate cijelu plesnu zonu. Možemo reći da su najviše zastupljeni gudački sastavi (*guci, gunci, cigači, muzikaši*) i puhački instrumenti, harmonike, cimbale (Ivančan, 1996).

5.2. Panonska plesna zona

Istočno od Zagreba, sjeverno od Save i Dunava, ali uključujući Pokuplje, Baniju, Pounje i Bosansku Posavinu, obuhvatila je panonska plesna zona (Ivančan, 1996). Za razliku od plesne zone koju smo prethodno opisali, u ovoj plesnoj zoni prevladavaju plesovi koji se izvode u zatvorenom kolu. Plesači su u kolu čvrsto vezani, na način da se drže za ruke ne s plesačem do sebe, nego s drugim po redu plesačem do sebe. Ruke su im ispružene te prekrizene sprijeda ili straga, iako je to rjeđe. Kola mogu biti veća ili manja te je smjer kretanja kao smjer hoda kazaljke na satu (Ivančan, 1996). „Najvažnija stilska karakteristika je drmanje, plesanje uz izrazite vertikalne titraje.“ (Ivančan, 1996: 256) Kola se izvode uz pjesmu ili kombinirano uz pjesmu i svirku te uz različite glazbene instrumente. Prvo su najčešće kao pratnja bili zastupljeni solistički instrumenti: *dvojnice*, *gajde dude*, *tambura samica* i *šagija*, a kasnije su se oformili *dueti dude* i *violina*, *šagija* i *violina*. *Tamburaški sastavi* javljaju se polovicom 19. stoljeća, a i u današnje vrijeme su omiljeni.

5.3. Jadranska plesna zona

Jadranska plesna zona obuhvaća usko priobalje i otoke te cijelo područje sve od Rijeke do Boke kotorske, ali moramo napomenuti da iz ove zone moramo izuzeti zadarsko primorje i otoke te šibensko primorje i otoke jer se u njima protežu dinarski elementi. U ovoj plesnoj zoni možemo istaknuti dvije vrste plesova s obzirom na prostorni oblik. To su najčešće parovni plesovi koji nisu jednolično raspoređeni po kružnici, a u drugoj vrsti plesova imamo razmještaj plesača u dvije plesne nasuprotne linije. Plesni parovi nisu uvijek strogo vezani te je njihov smjer kretanja po prostoru trostruk. To bi značilo da kolovođa krene plesati u jednom smjeru, okrene ples prema drugom smjeru, te opet okrene ples prema početnom smjeru, što zapravo predstavlja tri izmjene. Kada plesači plešu u linijama, mogu stajati u mjestu ili se kretati jedni prema drugima (Ivančan, 1996). Kvalitetu plesača iskazuje njegova sposobnost okretanja pojedinca, koje mora biti savršeno i dugotrajno te sposobnost „povremenog ukrasnog zabacivanja pete jedne ili druge noge te zatim naglo izbacivanje stopala naprijed.“ (Ivančan, 1996: 258) U ovoj plesnoj zoni rijetko se pleše uz pratnju pjesme. Tri instrumenta koja se prvotno koriste su *mijeh*, poslije *sopile* na sjeveru, a na jugu *lijerica*, dok ih za vrijeme između dvaju ratova mijenja *harmoika dijatonka* (Ivančan, 1996).

5.4. Dinarska plesna zona

Dinarska plesna zona obuhvaća sve južno od Save i Dunava te sve istočno od granice alpske i jadranske zone. Ova plesna zona svoje korijene vuče još od predslavenske ere Balkana te se radi o veoma starim plesnim tradicijama. S obzirom na formu, plešu se otvorena i zatvorena kola. Iz kola se nekada zna izdvajati jedan ili više parova (kontinentna Dalmacija) pa se dogodi da se čitavo kolo pretvori u parovno plesanje, te se forma kola potpuno izgubi, ostane samo njegov naziv, a zapravo je to *parovni ples* (Sinjska krajina i Poljica) (Ivančan, 1996). Plesači u kolu drže prvoga do sebe, kola nisu zbijena, intenzivno se savladava prostor te su zastupljeni visoki i snažni poskoci s jedne na drugu nogu ili na istoj nozi. Kola se rijetko izvode uz glazbenu pratnju, ponekad uz *šagiju* ili *bubanj*, ali češće bez njih. Uvodno kolanje je također specifično, izvodi se uz pjesmu te kad krene poskakivanje, pjesma prestaje (Ivančan, 1996).

6. STRUKTURA TRADICIJSKOG PLESA

Strukturu narodnog plesa prema Kneževiću (2005) čine ove sastavnice: *korak, plesni pokret, plesna figura, prostorna figura, prostorna formacija, prostorni raspored, plesna crta, izvođačka formacija, izvođački sastav, plesni prihvata, plesni rukohvat.*

6.1. Korak

„Korak je prijenos težine tijela s noge na nogu.“ (Knežević, 2005: 13) Kod tradicionalnih plesova imamo različite vrste koraka: *hodajući, poskočni, skočni i trčeći korak.* „Plesni korak određen je visinom, dužinom, smjerom, tempom i ritmičkom strukturom.“ (Knežević, 2005: 13) „Postoje individualni i zajednički narodni plesovi pa se s obzirom na to brojevi koraka mijenjaju kod pojedinih narodnih plesova, a kod individualnih ostaju određeni zadani koraci.“ (Sinovčić, 2021: 4) U nekim plesovima može se dogoditi promjena plesnog koraka zbog inspiracije pojedinca i to se zove plesna improvizacija (Knežević, 2005).

6.2. Plesni pokret

Plesni pokret prema Kneževiću (2005) sačinjavaju geste glave, tijela, ruku i noge, ali noge na kojoj nije trenutačno težište tijela. „Plesni pokret noge nastaje u vremenu između podizanja noge od poda i spuštanja noge na pod.“ (Knežević, 2005: 13) Može se dogoditi trenutak u kojem su obe noge u zraku i to je također plesni pokret. Plesni pokret nije strogo određen kao korak, on je nešto slobodniji i kreativniji, mijenja se i nastaje spontano, ovisno o izvođaču (Knežević, 2005).

6.3. Plesna figura

Plesnu figuru možemo definirati kao „određeni broj koraka zaokružen u logičnu i skladnu cjelinu“ (Knežević, 2005: 13) . Tradicionalni plesovi mogu sadržavati više plesnih figura, ali mogu biti sačinjeni i od samo jedne. Plesne figure se unaprijed mogu odrediti, ali i ne moraju, mogu se mijenjati spontano pod vodstvom glazbene pratnje ili pojedinca (Knežević, 2005).

6.4. Prostorna figura

„Ravnomjieran raspored izvođača po zamišljenim stranicama geometrijskih likova pri čemu se isti međusobno, neprekinuto, drže za ruke, ramena, pojaseve, maramice (kolo i ostalo).“ (Knežević, 2005: 13)

6.5. Prostorna formacija

Prema autoru Kneževiću (2005) također jedna od sastavnica koju određuje prostor, plesna formacija je „dinamično kretanje izvođača raspoređenih u određenom prostornom rasporedu“. (Knežević, 2005: 13)

6.6. Prostorni raspored

„Statičan i ravnomjieran prostorni raspored izvođača ili izvođačkih formacija po zamišljenim stranicama geometrijskih likova i plesnoj crti te plesnih figura.“ (Knežević, 2005: 14)
„Prostorni raspored odnosi se na formaciju dvaju ili više kola, dvaju ili triju kola jedno unutar drugoga što je posebno karakteristično za panonsko etnografsko područje i plesove Slavonije.“ (Sinovčić, 2021: 4)

6.7. Plesna crta

Zamišljena crta, luk ili određena krivulja prema kojoj su ravnomjerno raspoređeni izvođači ili izvođačke formacije (Knežević, 2005).

6.8. Izvođačka formacija

Autor Knežević (2005) navodi da kod tradicionalnih plesova formacija podrazumijeva najviše četiri izvođača, bili to parovi, trojke ili četvorke, „međusobno se nalaze u plesnom prihvatu ili rukohvatu i kreću se u prostoru“. (Knežević, 2005: 14)

6.9. Izvođački sastav

„Sudjelovanje izvođača prema spolu, bračnom statusu, dobi i broju (ograničen, neograničen).“
(Knežević, 2005: 14)

6.10. Plesni prihvrat

Plesni prihvrat označava da se partneri prihvate s jednom ili dvije ruke za tijelo (Knežević, 2005).

6.11. Plesni rukohvat

„Međusobno držanje izvođača za tijelo.“ (Knežević, 2005: 14)

7. DJECA I PLESNE TRADICIJE

Ples je jedna od najprimjerenijih aktivnosti koje možemo koristiti u radu s djecom predškolske dobi jer pozitivno utječe na razvoj motoričkih sposobnosti, osjećaja za ritam, osjećaja za pokret, propiocepciju te niz drugih sposobnosti (Horvatin-Fučkar, Tkalčić i Jerković, 2004). U predškolskoj dobi opće zadaće tjelesne i zdravstvene kulture obuhvaćaju zadovoljavanje djetetove potrebe za igrom, poticanje suradničkog učenja, stvaranje uvjeta za autonomiju i slobodu djeteta, poticanje zdravog načina življenja i zdravih navika te stvaranje uvjeta za skladan rast i razvoj djeteta te sretno djetinjstvo (Findak, 1995). „Preduvjet da bi plesni sadržaj ostvario ove zadaće je poštivanje metodičkih načela, prilagodba plesne građe prosječnim dobnim, psihofizičkim značajkama skupine te poticanje individualizacije.“ (Mikulić i sur., 2007: 457)

„U plesu postoji nekoliko obrazovnih ciljeva plesnih struktura: razvijati kod djece estetsku kulturu pokreta u svim njegovim dijelovima, razvijati lijepo držanje, prostornu orijentaciju te razvijati glazbene izraze: mjeru i ritam.“ (Vidović-Schreiber, Kovačević i Malada, 2020: 4456)

Prirodni oblici kretanja čine osnovu plesnih struktura, a to su: hodanja, trčanja, skokovi, poskoci, zamasi, mahanja, vježbe ravnoteže, napetosti i opuštanja te pokreti slobodne imitacije (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014).

Za plesanje je potrebno imati razvijen ritam, pa se upravo od toga kreće u predškolskoj ustanovi. Najprije se uče brojalice pomoću kojih se formira ritam, zatim slijede igre s pjevanjem pa tek onda plesne strukture, ali naravno jednostavnije i prilagođene djeci (Mikulić i sur., 2007).

Prema autoru Kneževiću (2002) dječje tradicijsko stvaralaštvo još uvijek u Hrvatskoj nije dovoljno usustavljeno i istraženo te nedostaje literature o tome. Prema tim činjenicama dalo bi se zaključiti da se nedovoljno posvećivala pažnja upravo ovom dijelu folkloru, koji nikako nije manje bitan. „Riječ je vrlo bogatom, raznovrsnom i autentičnom stvaralaštvu, koje po svojem ustrojstvu zadire u područje više znanstvenih disciplina – etnologije, folkloristike, etnomuzikologije, lingvistike, knjižvenosti, antropologije i dr.“ (Knežević, 2002: 7) Ne smijemo zaboraviti kako su upravo djeca ta koja su velikim dijelom čuvari tradicije te nastavljači prenošenja te tradicije dalje na mlađe generacije. „Dječje tradicijsko stvaralaštvo ima sve bitne elemente predajne kulture.“ (Knežević, 2002: 7)

Sastavni dio proslava svakog blagdana bio je ples. „Djeca su u tom razdoblju odigrala važnu ulogu kao najsigurnije sjemenište narodne tradicije jer je velik dio obreda, napušten od odraslih, nastavio živjeti u dječjoj igri.“ (Mikulić i sur., 2007: 456) Kao što smo u prethodnom poglavlju

naveli, djeca su se sastajala na livadama, poljima i dvorištima te jedna druge učila plesati. Postoje različiti dječji plesovi i igre, ali ipak najpoznatije je kolo. Osim što je ples, to je ujedno i simbol zajedništva i sloge. Djeca su bila posebno stvaralački raspoložena uoči blagdana, a sastavni dio njih bio je i obredni ophod sela. Djeca bi se obukla nošnje, kao odrasli ljudi, oponašala su stare običaje te su ih ljudi darivali (Mikulić i sur., 2007).

7.1. Primjena tradicijskih plesova u predškolskom odgoju

„Primjena narodnih plesova s djecom i mladima u urbanim sredinama predstavlja interdisciplinarnu i višeslojnu djelatnost u kojoj se prožimaju etnološke (ples, glazba, pjesma, narodna nošnja), društvene, pedagoške i scenske spoznaje.“ (Knežević, 2005: 17) Tradicijski plesovi uvježbavaju se iz različitih razloga i ciljeva. Mogu se uvježbavati radi zabave, učenja u pedagoškim ustanovama i radi scenskih nastupa, a svaki od ovih ciljeva zahtijeva poseban pristup i vođenje (Knežević, 2005).

7.2. Izbor tradicijskih plesova za djecu predškolske dobi

Autor Knežević (2005) navodi da je jedno od temeljnih načela plesne prakse izabrati primjeren tradicijski ples prema prosječnim sposobnostima grupe. Tako će djeca uspješno savladati plesnu građu te će ostati zainteresirana za svijet plesa i folklor. Prije samog plesa treba primijeniti određene vježbe preko kojih ćemo procijeniti fizičku pripremljenost i plesne mogućnosti djece. Osim što trebamo uvažiti fizičke i plesne mogućnosti grupe, također treba uvažiti određene duhovne, estetske i etnološke kriterije. Djeci predškolskog uzrasta bilo bi neprimjereno dati da izvode neka arhaična kola koja zahtijevaju potpunu predanost i uživljenost, imaju ozbiljni smisao i sadržaj te za glavnu ulogu traže muževnog muškarca. Neki drugi plesovi sadrže estetske standarde koje mogu prikazati jedino odrasle osobe. Primjerice gracioznost pokreta visokih momaka i djevojaka izgledala bi neukusno kod djece predškolske dobi, pa čak i kod najjednostavnijih plesnih struktura.

7.3. Tjelesna priprema i koordinacija pokreta

Tjelesna priprema djece za uvježbavanje plesa je vrlo važna. Danas djeca nemaju muskulaturu vršnjaka prethodnih generacija zbog promjena u načinu života. S obzirom na to, već na početku imamo fizička ograničenja za savladavanje nekih plesova. Ono što je kod prethodnih generacija

bilo spontano i primjereno, sada to postaje teško bez primjerene tjelesne pripreme. Bitno je pravilno zagrijati tijelo prije izvođenja svakog pokusa i s vremenom će se djeca osnažiti. Tijelo bi se trebalo zagrijati trčanjem, poskocima (naprijed, natrag, bočno) s podizanjem potkoljenica prema natrag ili podizanjem koljena prema prsima. Nakon toga na redu su vježbe razgibavanja, prvo vrat pa ruke, rameni pojas, donji dio tijela, kukovi, koljena, gležnjevi i stopala. Kod razgibavanja i zagrijavanja tijela naglasak treba staviti na mišićnu skupinu koju ćemo kasnije više opteretiti u pokusu (Knežević, 2005).

Vrlo važna komponenta kod plesača je uskladiti tijelo u prostoru i vremenu, odnosno koordinirati pokrete. Opet je važno naglasiti da današnja djeca imaju manje iskustva s igrom vani kroz koju su mogli razviti posebnu motoriku i koordinaciju (Knežević, 2005). Uzevši u obzir sve te okolnosti, „valja početi od početka i zadanim vježbama osvijestiti tijelo te koordinirati pokrete tijela, ruku i nogu.“ (Knežević, 2005: 20)

Autor Knežević (2005) navodi vježbe koje su nastale iz fragmenata narodnih plesova te dodaje da njihovo izvođenje treba biti u zadanom ritmu:

1.vježba

Hodanje - suprotna ruka i noga. Napravimo korak lijevom rukom i u isto vrijeme pokret desnom rukom prema naprijed. Isto ponovimo s desnom nogom i lijevom rukom.

2.vježba

Hodanje - ista ruka i noga. Napravimo korak lijevom rukom i u isto vrijeme pokret lijevom rukom. Isto ponovimo s desnom nogom i desnom rukom.

3.vježba

Težište tijela prebacimo na lijevu nogu, a desnu nogu podignemo od poda. Bočno odručimo lijevu ruku u visini ramena, „lijevu ruku savinemo u laktu i primaknemo ramenu, a desnu nogu istovremeno odmaknemo bočno u desnu stranu. Lijevu ruku odmaknemo i ispružimo bočno u visini ramena, a desnu nogu primaknemo lijevoj nozi.“ (Knežević, 2005: 20)

4.vježba

„Koračamo četiri koraka naprijed i četiri koraka natrag. Kad stanemo na lijevu nogu, lijevi bok pomaknemo u lijevu stranu, a desno rame u desnu stranu i obrnuto.“ (Knežević, 2005: 20)

5.vježba

„Korak lijevom nogom polulijevo naprijed, a zatim korak desnom nogom iza lijeve noge. Korak lijevom nogom bočno polulijevo natrag, korak desnom nogom ispred lijeve noge. Naizmjenice križamo korake lijeve, odnosno desne noge.“ (Knežević, 2005: 20)

6.vježba

Ispred grudi pljesnemo rukama pa dotaknemo natkoljenice, prekrižimo ruke ispred grudi i dotaknemo dlanovima ramena pa opet pljesnemo ispred grudi (Knežević, 2005).

7.vježba

Plesači stoje jedan nasuprot drugomu. „Međusobno pljesnu lijevim rukama, zatim desnim rukama u visini grudi, potom prekriže ruke ispred grudi (lijeva ruka iznad desne ruke) i međusobno pljesnu. Promijene položaj ruku (desna ruka iznad lijeve ruke) i međusobno pljesnu.“ (Knežević, 2005: 20)

8.vježba

Pljesnemo rukama u visini grudi, zatim lijevom rukom po vanjskoj strani lijevog stopala (potkoljenica je savijena u koljenu prema gore), pljesnemo opet ispred grudi pa sve ponovimo s desnom rukom i desnim stopalom. Kombinirati se može pljeskanje po vanjskoj i unutarnjoj strani stopala (Knežević, 2005).

9.vježba

Plesači stoje jedan nasuprot drugomu. „Pljesnu rukama svaki za sebe u visini grudi, pljesnu međusobno desnim rukama, zatim pljesnu rukama svaki za sebe u visini grudi i lijevom rukom iza leđa po peti podignute desne noge.“ (Knežević, 2005: 20) Ponoviti pokrete suprotnom rukom i nogom.

10.vježba

Težište tijela prebacimo na lijevu nogu, desnu podignemo od zemlje i držimo je uz lijevu nogu. Desnom nogom kružimo u smjeru suprotnom od smjera kretanja kazaljke na satu, istovremeno to radimo i s desnom podlakticom koja je spuštена uz tijelo (Knežević, 2005).

7.4. Razvijanje osjećaja za ritam

Osjećaj za ritam kod djece treba razvijati jer oni u početku uglavnom prate urođene ritmove te im je bez vježbe teško pratiti zadani ritmički obrazac. Sviranjem na dječjim tradicijskim

instrumentima i izvođenjem pokreta u određenim ritmičkim obrascima razvijamo kod djece osjećaj za ritam (Knežević, 2005). „Na dječjim tradicijskim instrumentima (*lončani bas – prda, rifljače, žveglice, svirale od kukuruzovine, zvona, rog, stabljika maslačka, vlat trave, žir, vijala* i ostalo) moguće je savladati jednostavnije ritmičke obrasce i melodije.“ (Knežević, 2005: 21) Instrumente djeca mogu samostalno izraditi, a djeci su zanimljiva jer se razlikuju po visini, boji i intenzitetu tona. Osim instrumentima, i vlastitim tijelom također možemo postići određene ritmičke obrasce i zvukove, npr. udaranjem nogu o pod, pljeskanjem rukama po različitim dijelovima tijela i pucketanjem prstima (Knežević, 2005). Prema autoru Kneževiću (2005) postoje različite vježbe za razvijanje osjećaja za ritam: hodanje prema naprijed, stajanje u mjestu i pljeskanje rukama, pljeskanje objema rukama u visini grudi, udarac lijevom nogom o pod, naizmjenično pljeskanje rukama i hodanje i druge različite kombinacije koje uključuju pljeskanje rukama, hodanje i pucketanje prstima. Važno je dodati kako se sve ove vježbe izvode u određenom ritmičkom obrascu.

8. PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA

Na području Hrvatske razvio se velik broj različitih plesova koji nemaju jedinstvenu i zajedničku osnovu, a razlog tomu su različiti povijesni, politički, gospodarski, društveni i drugi utjecaji. Tradicijske plesove možemo promatrati s različitih aspekata. Najčešće ih promatramo i procjenjujemo preko estetskog aspekta, ali ne smijemo zaboraviti jako važan odgojni aspekt. Učeći tradicionalne plesove, kod djece razvijamo njihov osobni i nacionalni identitet, ali i usađujemo osjećaj ponosa na našu bogatu tradicionalnu kulturu. Kroz tradicionalne plesove budimo domoljublje kod djece. Zdravstveni aspekt plesa je također važno naglasiti. Ples je zahtjevna tjelesna aktivnost, kroz koju se izmjenjuju lagani i teški elementi, poskoci i različite figure, ritam se ubrzava, te sve to utječe na bioritam i zdravlje djece. Kao posljedni naveden je društveni aspekt, no, ne manje bitan, upravo suprotno, jedan od najbitnijih aspekata je upravo društveni. Djeca se kroz narodne plesove upoznaju, socijaliziraju te u prvom redu upoznaju jednakost i ravnopravnost jer su upravo unutar kola svi jednaki (Ivančan, 1996). „Ples razvija smisao za društvenost, sklad, za slogu, za uzajamnu pomoć, za nastojanje da se ljudi međusobno što jače povežu, te da razmišljaju o lijepim stvarima.“ (Ivančan, 1996: 54

8.1. Običaji i plesovi u dalmatinskom zavičaju

„Prilike za ples često nam označavaju neke društvene obveze pri kojima dolazi u obzir upoznavanje mladeži, obavljanje neke društvene funkcije i obavljanje nekog običaja ili obreda.“ (Ivančan, 1996: 103)

Autor Ivančan (1996) navodi kako u Dalmaciji nije bilo sela, otoka ili grada u kojem se nije plesalo, za razliku od neretvanskog područja. U Imotskoj krajini i Vrgorcu kolo se igralo u narodnim nošnjama dvaput godišnje. To bi bilo na Kalandoru (Sviječnicu) i na Sv. Ivana (tri dana iza Božića). „Božićno kolo bilo je na Bazani, a kalandarsko na Pazaru. Kolo na Bazani igrali su stanovnici Imotskog, a na Kalandoru igrali su seljaci, koji su na taj dernek dolazili iz svih okolnih sela.“ (Ivančan, 1981: 53) U Imotskoj krajini igralo se kolo i za Gospu od Anđela, na blagdan sv. Frane, na Uskrs kad bi se spustili u polje na Kamen most i tada bi ih posjetili svi iz sela susjedne Hercegovine. U Vrgorcu su veliko slavlje i ples bili za Novu godinu, a za Veliku Gospu su odlazili plesati u Prolog. U selima i zaseocima ovog područja, osim na velike blagdane, izvodilo bi se kolo i kada su bile proslave, kada bi bila berba grožđa ili kada bi se palili krjesovi (Ivančan, 1996). U Vrgorcu se plesalo kraj crkve, u Zagvozdu između zaseoka gdje bi se našlo mjesto (Ivančan, 1981).

Prema Ivančanu (1996), u Poljicima i Gornjim Poljicima igralo se kolo kad god bi bila neka crkvena proslava, na svadbama također. Slavili su i plesali kolo za vrijeme blagdana Velike Gospe, sv. Ante, sv. Ivana i sv. Luke. Plesalo se kraj crkve i oko nje ili na gumnu, gdje god je bilo mjesta...“A kad su svati ili u mene ili u njega na guvnu ili na tavanu. Di bilo. I u sobi ako je prostrana. Možeš ihrati ako očeš.“ (Ivančan, 1996: 129)

U makarskom primorju nije bilo posebnog slavlja na kojem se izvodilo kolo, kao npr. u Splitu, ali se svakako plesalo za vrijeme poklada, Božića i Uskrsa. Plesalo se poslijepodne dok je bilo sunčeve svjetlosti. Kasnije bi djevojke koje žive u brdu otišle kući, a ostali bi još plesali (Ivančan, 1996). U Makarskoj se plesalo u čitaonici i dvorani, koja je poslije postala kino. U drugim mjestima makarskog primorja plesalo se i na otvorenim prostorima. Znalo se plesati i na obali, „na mulu“, kraj crkve i na „guvnu“ (Ivančan, 1981).

U Sinju i okolici plesalo se kolo oko Božića, Nove godine, na pokladama te su prilike za ples bile na sajmovima, proslavama kada bi dolazili gosti u njihovo mjesto. Kola su se igrala i na svadbama (Ivančan, 1996). „Građani Sinja priređivali su plesove u dvorani Hrvatske čitaonice i u dvorani Sokola.“ (Ivančan, 1996: 128) U okolici Sinja (Otok) plesalo se na gumnu, kraj crkve, i uvijek na otvorenom.

U Splitu se plesalo za proslavu blagdana sv. Dujma, plesalo se sve iza božićnih blagdana pa do poklada. U Splitu su „vlaji“ dolazili samo nedjeljom i tad su se plesale *mazurke*, *polke*, *monfrine*, a kad bi samo građani ostali (petkom i subotom) plesao se *valcer* i *kvadrilija*. U Splitu nije svake godine ples bio na istoj razini, bilo je tu i otmjenih plesova koje bi gospoda donijela iz Pariza, također su poslije i političke stranke organizirale različite plesove (Ivančan, 1981). „Građani Splitski Hrvati priređivali su razne plesove u kazalištu. Talijani su svoje plesove priređivali u Gabinetto di lettura.“ (Ivančan, 1996: 131) Građani Splita plesali su još i u kazalištu. Kazališni parket bi prekrili i spojili s pozornicom. U ložama je sjedila publika, to su bili jako otmjeni plesovi. Splitski težaci plesali su u čitaonici crkve sv. Petra te na Luću. U Kaštelima je ples započinjao na blagdan Sveta tri kralja i trajao sve do poklada. U Trogiru je, kao i u susjednim mjestima, glavni ples bio za vrijeme poklada. Još se plesalo za blagdan sv. Ante, Tijelovo i Duhove te kada su održavani različiti sajmovi. U Trogiru se pretežito plesalo u zatvorenim prostorijama, osim kada se plesala *kvadrilija* na Narodnom trgu (Ivančan, 1996).

Na otocima Visu, Braču, Hvaru i Šolti plesalo se u isto vrijeme, ali postoje neke manje razlike. Poklade su bile glavna plesna sezona na svim otocima. Valja istaknuti da se na otoku Visu ljeti nije plesalo, pa čak ni za njihovu glavnu proslavu sv. Vicenza. Na Visu se najviše plesalo u

privatnim kućama, pogotovo kada su bile svadbe. Za Božić su Višani imali običaj kititi bor te s okićenim borom ići od kuće do kuće i plesati. Na otvorenom se plesalo samo za vrijeme karnevala. Na otoku Hvaru plesalo se i za vrijeme blagdana, i zimi i ljeti. Zimi bi se kolo uhvatilo već oko četiri sata poslijepodne, a ljeti oko sedam sati poslijepodne. Plesalo bi se dugo u noć, sve do jutra. Najčešće su Hvarani plesali u čitaonicama koje ima svako mjesto. Kao i u ostalim mjestima, za vrijeme svadbe plesalo se u kući mladenaca i često se plesalo u novim kućama koje još nemaju pregrađene zidove (Ivančan, 1996). Na otoku Hvaru se jako rijetko plesalo na otvorenom...“jedino u Pitvama ispred zadruga i na pjaci, a u Svirču ispred škole na taraci...” (Ivančan, 1996: 130) Na otoku Braču je bilo mjesta u kojima se plesalo i do četiri puta tjedno. Kod Bračana su posebno zanimljive njihove fiere i kola koja su se plesala na fierama. Tada su dolazili ljudi s okolnih otoka i slavili zajedno s domaćinima. S obzirom na mjesto održavanja plesa, kod Bračana imamo malo drukčiju situaciju nego kod ostalih otočana. U starije doba, u sjeverozapadnom dijelu plesalo se isključivo u zatvorenim prostorijama, dok se na jugoistočnoj strani plesalo na glavnom trgu bez obzira na vremenske uvjete. Bračani su često znali plesati i po gostionicama. Ti plesovi su bili organizirani od strane vlasnika samo kako bi prodali više vina i hrane. Na otoku Šolti najčešće se plesalo nedjeljom, a zimi i prije i poslije večere, ali najduže do deset ili jedanaest sati. Na Šolti se zimi plesalo u kućama, a ljeti vani uz more, jer je bilo prevruće (Ivančan, 1996).

8.2. Učenje plesa u dalmatinskom zavičaju

U makarskom primorju djeca su učila ples tako da bi plesala dok su čuvala ovce. Bitno im je samo bilo da je površina ravna, uhvatili bi jedno drugo i plesali. Na otoku Visu djeca su išla na plesove sa svojim roditeljima te su učili promatrajući, kasnije bi oni imitirali starije. Djeca bi se sastala ispred nečije kuće, u dvoru ili na „taraci“, pa bi učili plesati. Na otoku Hvaru zbog bogatstva raznovrsnih plesova djeca su učila plesne pokrete već od ranog djetinjstva. Plesali su gdje god je bilo mjesta za to, u dvoru ili na gumnu. Sramota je bila ako ne znaš plesati. Starije braće i sestre učile su mlađe, čak su djevojčice znale vježbati s metlom. Bračani su uvijek govorili da djevojčice brže nauče plesati jer im je to interesna sfera, za razliku od dječaka. Često bi se djeca na Braču znala igrati svadbe te bi tako učili plesati. U Splitu su djeca učila kada bi promatrala starije, a kasnije su se otvorile i plesne škole (Ivančan, 1996).

9. DJEČJE FOLKLORNO STVARALAŠTVO U DALMATINSKOM ZAVIČAJU

9.1. Brojalice

„Brojalice se jezične umotvorine – narodne i književne, klasične i suvremene, ali sve imaju duboki korijen u narodnom stvaralaštvu.“ (Peteh, 1998: 13) Pristupačne su djeci jer se lako pamte, imaju ritam, melodične su. Brojalica može služiti kao sredstvo igre, poticaj za igru, dopuna igri, itd. Ona se javlja u svim kulturama svijeta, pa tako i u našoj kulturi, prenosi se s koljena na koljeno te brojne brojalice koje su živjele u prošlosti žive i danas (Peteh, 1998). „U razumijevanju određenih sadržaja brojalice, kad se djeci, kao recipijentima, ilustrira i pokretom, omogućava i interakcija različitih značenja i njihova sinteza u neko novo značenje.“ (Spetič, Malada, i Vidović- Schreiber, 2021: 545, 546)

„Brojalica je najelastičnije sredstvo za oblikovanje i realizaciju djetetove mašte i htijenja. To htijenje nije verbalne već muzikalne naravi.“ (Mikulić i sur., 2007: 457) „Odgojno-obrazovni potencijal brojalice je širok i svakako značajan za razvoj motoričkih, komunikacijskih, plesnih i glazbenih kompetencija djece, ali i stvaranja timskog duha i društvene solidarnosti u trenucima specifične društvene izoliranosti.“ (Spetič i sur., 2021: 550). Već smo prethodno u radu naveli da je za učenje plesa potrebno imati ritam, a njega možemo razvijati i pomoću brojalica, pa upravo od njih krećemo kada je u pitanju učenje plesa u predškolskoj dobi.

ANJULI, BANJULI

(Skradin, Dalmacija)

Anjuli, banjuli, kompra kauli.

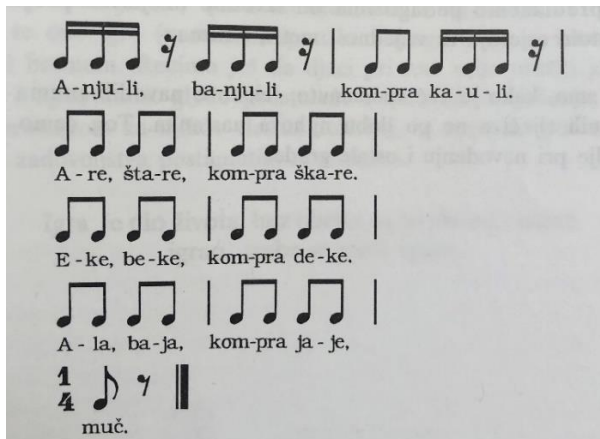
Are, štare, kompra škare.

Eke, beke, kompra deke.

Ala, baja, kompra jaje,

muč.

(Furčić, 1988: 310)

Slika 1. Notni zapis brojalice *Anjuli, banjuli*

Izvor: Knežević, G. (2002: 14). *Naše kolo veliko*, Hrvatski dječji folklor, Gradivo iz 19. i 20. stoljeća, Zagreb: Ethno.

EKETE, BEKETE.

(Zaton, Dalmacija)

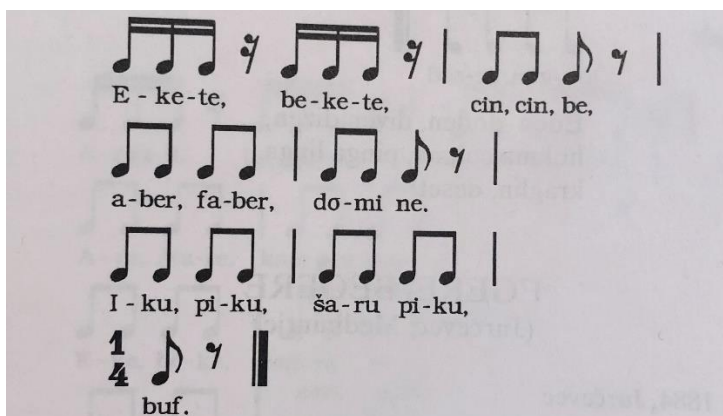
Ekete, bekete, cin, cin, be,

aber, faber, domine.

Iku, piku, šaru piku,

buf.

(Furčić, 1988: 346)

Slika 2. Notni zapis brojalice *Ekete, bekete*

Izvor: Knežević, G. (2002: 16). *Naše kolo veliko*, Hrvatski dječji folklor, Gradivo iz 19. i 20. stoljeća, Zagreb: Ethno.

EN, TUN, TURITO MEJA

(Pirovac, Dalmacija)

En, tun, turito meja,

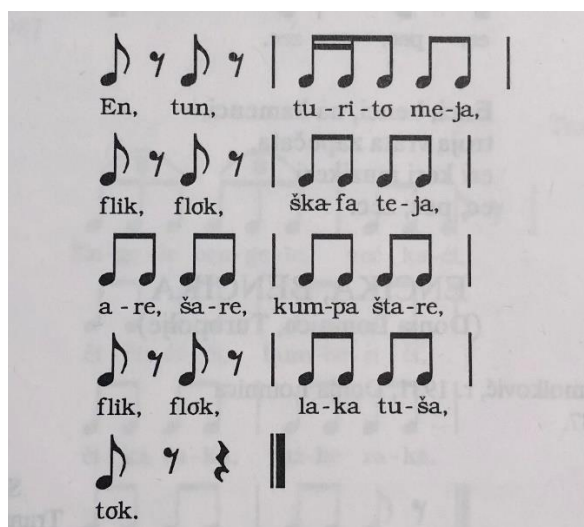
flik, flok, škafa teja,

are, škare, kompra štare,

flik, flok, laka tuša,

tok.

(Furčić, 1984: 188)

The image shows a musical score for the song 'En, tun, turito meja'. It consists of five lines of music with lyrics underneath. The first line is 'En, tun, tu-ri-to me-ja,'. The second line is 'flik, flok, ška-fa te-ja,'. The third line is 'a-re, ša-re, kum-pa šta-re,'. The fourth line is 'flik, flok, la-ka tu-ša,'. The fifth line is 'tok.' followed by a double bar line. The music is written in a simple notation style with a treble clef and a 2/4 time signature.

Slika 3. Notni zapis brojalice *En, tun, turito meja*

Izvor: Knežević, G. (2002: 17). *Naše kolo veliko*, Hrvatski dječji folklor, Gradivo iz 19. i 20. stoljeća, Zagreb: Ethno.

INĐULI BINĐULI

(Pirovac, Dalmacija)

Inđuli, binđuli, kumpare,

rako nove di tera,
ešte, pešte, keneže,
uno, duve, tre.

(Furčić, 1984: 188)

Slika 4. Notni zapis brojalice *Inđuli binđuli*

Izvor: Knežević, G. (2002: 19). *Naše kolo veliko*, Hrvatski dječji folklor, Gradivo iz 19. i 20. stoljeća, Zagreb: Ethno.

9.2. Dječje igre s pjevanjem

„Dječje igre s pjevanjem zanimljiv su, brojan i raznovrstan oblik dječjeg stvaralaštva, koji je zbog složenije izvorne strukture i sadržaja u odnosu na ostale igre bio češći u starijoj dječjoj dobi.“ (Mikulić i sur., 2007: 457) Djeca dok izvode igre s pjevanjem, djeca u istom tom vremenu plešu, pjevaju, kreću se u prostoru, sudjeluju u zajedništvu te se vesele. Autor Knežević navodi da su „dječje igre s pjevanjem jedna od najznačajnijih narodnih umotvorina stvorenih za djecu.“ (Knežević, 2012: 9) Djeca kroz njih upoznaju i razvijaju čitav niz vrijednosti (kinestetičke, društvene, glazbene, estetske.) Dječje igre s pjevanjem možemo podijeliti na: igre biranja, igre pogađanja, igre imitacije i igre kretanja te su u njima najčešće sudjelovala djeca od 7 do 12 godina (Knežević, 2012).

ANĐELI

(Kaštel Kambelovac, Dalmacija)

Zapisala prema sjećanju iz vlastitog djetinjstva:

Marica Tadin, rođ. Juras, 1964.

„Anđeli, anđeli, luka, luka toć.

Anđeli, anđeli, nećeš više moć.

Anđeli, anđeli, igrat ćemo još.

Anđeli, anđeli, igrat ćemo doć’.“

Djeca se podijele u parove i postave na zamišljenu kružnicu, okrenuti su u smjeru kretanja kazaljke na satu. Parovi se drže križno naprijed, lijevim rukama ispred desnih. Dijete na lijevoj strani uhvati desnom rukom desnu ruku partnera/ice, a lijevom rukom lijevu ruku, u visini struka. Svi parovi započinju poskakivati s noge na nogu u smjeru kretanja kazaljke na satu.

Predtakt:

Djeca stoje na lijevoj nozi.

Osminka: odskok prema naprijed na lijevoj nozi i doskok na istu nogu.

1. takt:

Četvrtinka: dva poskočna koraka prema naprijed na desnoj nozi.

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na lijevoj nozi.

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na lijevoj nozi.

2. takt:

Četvrtinka: dva poskočna koraka prema naprijed na desnoj nozi.

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na lijevoj nozi.

Pauza: jedan poskočni korak prema naprijed na lijevoj nozi.

3. takt:

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na desnoj nozi.

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na desnoj nozi.

Osminka: jedan poskočni korak prema naprijed na lijevoj nozi.

Osminka: doskok i odskok na lijevoj nozi s time da se dijete s vanjske strane okrene udesno (za desnim ramenom natrag) oko svoje osi za polovinu kruga, a dijete s unutarnje strane ulijevo (za lijevim ramenom natrag) oko svoje osi za polovinu kruga.

4. takt:

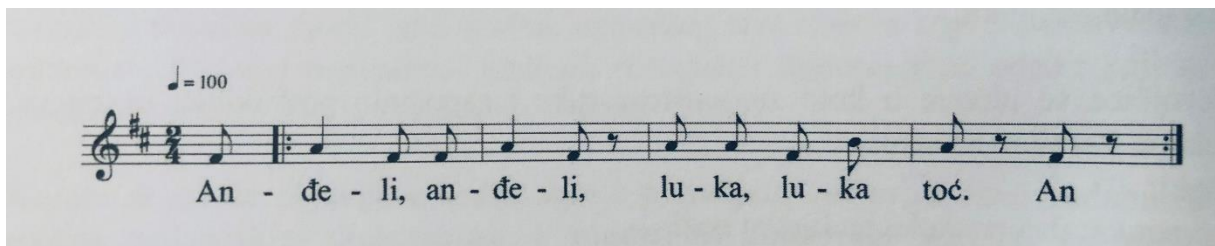
Četvrtinka: doskok na obje noge, parovi su okrenuti u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu.

Osminka: težina tijela se prenese na desnu nogu, a lijeva noga se podigne od poda.

Osminka: odskok prema naprijed na desnoj nozi i doskok na istu nogu.

Igra se na isti način nastavlja u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu i započinje desnom nogom.

(Knežević, 2012: 12,13)

Slika 5. Notni zapis plesa *Anđeli*

Izvor: Knežević, G. (2012: 12). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

CANCAJ MEDE, CRNI KOS

(Jezera, otok Murter, Dalmacija)

Zapisao prema sjećanju iz vlastitog djetinjstva:

Nenad Milin, rođ 1956.

„*Cancaj mede, crni kos.*

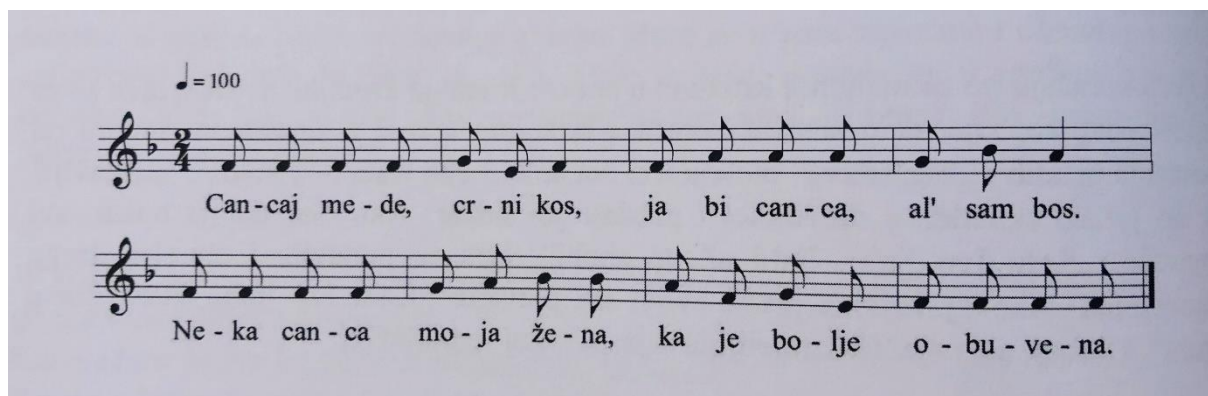
Ja bi canca, al' sam bos.

Neka canca moja žena,

Ka je bolje obuvana.“

Djeca se prvo uhvate u kolo, za spuštene ruke i uz pjevanje počinju trčati u smjeru kretanja kazaljke na satu. Zatim u trenutku dvoje djece raspusti ruke i prvo s lijeve strane povede (umata) svu djecu u „klupko“, a kad se dobro zamotaju i stisnu, zadnji započinje trčati u suprotnom smjeru (odmatati) i izvlači svu djecu ponovo u kolo. To je vrlo vesela igra gdje djeca nastoje što brže realizirati vrlo zahtjevno prostorno kretanje. Igra dobiva natjecateljski karakter kad se na istom prostoru oformi više skupina djece i svaka od njih nastoji prva završiti igru.

(Knežević, 2012: 18)

The image shows a musical score for a dance. It consists of two staves of music in 2/4 time, with a tempo marking of ♩ = 100. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes. The first line of music has the lyrics: "Can - caj me - de, cr - ni kos, ja bi can - ca, al' sam bos." The second line of music has the lyrics: "Ne - ka can - ca mo - ja že - na, ka je bo - lje o - bu - ve - na."

Slika 6. Notni zapis plesa *Cancaj mede, crni kos*

Izvor: Knežević, G. (2012: 18). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

DOŠLI SMO K VAMA

(Preko, otok Ugljan, Dalmacija)

Kazivačica: Marija Mihatov

Snimio: Petar Mihatov, 1999.

Zapisao: Ivo Nižić

„Došli smo k vama iz daleka grada,

Nama se hoće nevjesta mlada!

Bile su bijele sve cure one,

Najljepša ona kako se zove.

*Pticom nju je prozvala mama,
Anice dušo, hoćeš li s nama.*

*Zašto su ptice na lozu pale,
Zašto su Ančici jabuku dale?*

*Jer nam je Ančica od suha zlata,
Vedra je oka, hitra je skoka.*

*Veselo putuj, družice naša,
Evo te prosim nevjesto mlada.“*

Djevojčice se poslože u dvije grupe uhvativši se prethodno za ruke. Grupe bi se okrenule jedna prema drugoj i stajale bi na određenoj udaljenosti da se igra može izvoditi. Prva grupa započinje pjesmu „*Došli smo k vama iz daleka grada, nama se hoće nevjesta mlada*“, u ritmu pjesme prilaze drugoj grupi koja za to vrijeme miruje te bi se natraške vraćali u istom ritmu. Nakon toga kreće druga grupa uz pjevanje kao odgovor na prethodne stihove „*Bile su bijele sve cure one, najljepša ona kako se zove*“. Kada bi sve djevojčice imenom bile izabrane kao nevjeste, pjesma bi završila zajedničkim kolom uz pjesmu „*Kolo, kolo bit će pir, pjevat ćemo svi u šir.*“

(Nižić, 2007: 180, 201, 202)

The image shows a musical score for a two-part song. It consists of two staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 100. The lyrics are written below the notes. The first staff has the lyrics: "Do - šli smo kva - ma iz da - le - ka gra - da,". The second staff has the lyrics: "Na - ma se ho - će ne - vje - sta mla - da!".

Slika 7. Notni zapis plesa *Došli smo k vama*

Izvor: Knežević, G. (2012: 23). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

IGRA, ŠETA

(Velo Grablje, otok Hvar, Dalmacija)

Kazivačica: M. Jurić, rođ. Petrić, 1940.

Zapisala: Mirjana Kolumbić

Notni zapis: Goran Knežević

*„Igra, šeta, srce ima,
Mala (Ana) nam se svima sviđa.*

*Ajde mala (Ana) biraj para,
Da vidimo da li valja.*

*Cipele ćeš poderati,
Para nećeš izabrati.
Sad se vidi, sad se zna,
Ko se kome dopada.
Sad se vidi, sad se zna.
Ko se kome dopada.“*

Djeca se uhvate za spuštene ruke u kolo i koračaju u smjeru kazaljke na satu. Unutar kola korača dijete u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu i bira s kime će zaplesati. Ako izabrano dijete pristane, odu u sredinu kola, uhvate se naprijed za spuštene ruke i koračaju čas u jednu, čas u drugu stranu.

(Knežević, 2012: 29, 30)

1. I - gra, še - ta, sr - ce i - ma,
 2. A - jde ma - la bi - raj pa - ra,
 3. Ci - pe - le ćeš po - de - ra - ti,
 ma - la nam se svi - ěa svi - ma.
 da vi - di - mo da li va - lja.
 pa - ra ne - ćeš i - za - bra - ti.
 Sad se vi - di, sad se zna, ko se ko - me do - pa - da.

Slika 8. Notni zapis plesa *Igra, šeta*

Izvor: Knežević, G. (2012: 29,30). *Sad se vidi, sad se zna*: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem. Zagreb: Ethno.

IMOTE LI ČO ŠOLDAT

(Vrbanj, otok Hvar, Dalmacija)

Kazivačica: Petra Mileta

Zapisala: Anita Blašković

Notni zapis: Goran Knežević

„*Imote li čo šoldat?*

Imote li, cinguli, ronguli,

Čo soldat, čo šoldat?

Jednu teću i bronzin?

Jednu teću, cinguli, ronguli?

I bronzin, i bronzin?

Jedon stori bruštulin?

Jedon stori, cinguli, ronguli,

Bruštulin, bruštulin?

Jedon stori mažinin?

Jedon stori, cinguli, ronguli,

Mažinin, mažinin?

Jednu storu kogomu?

Jednu storu, cinguli, ronguli,

Kogomu, kogomu.

Koliko će to koštati?

Koliko će, cinguli, ronguli,

To koštati, to koštati?

Dvo-tri šolda i šoldin!

Dvo-tri šolda, cinguli, ronguli,

I šoldin, i šoldin!

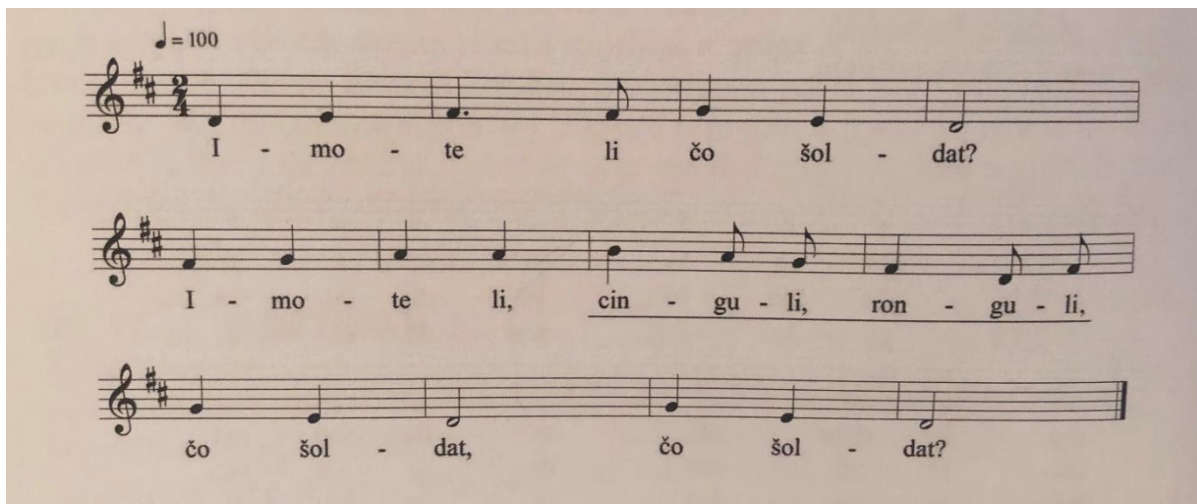
Ma ča ste skupi, šjor Martin!

Ča ste skupi, cinguli, ronguli,

Šjor Martin, šjor Martin!

Prije početka igre djeca se dogovore koje će dijete glumiti „šjor Martina“. Ostala djeca se uhvate za spuštene ruke i koračaju u smjeru kretanja kazaljke na satu. Unutar kola dijete koje glumi „šjor Martina“ pjeva prvu melostrofu. Djeca se prestanu držati za ruke, nastave koračati te rukama stvaraju imitacije u skladu s tekstualnim predlošcima. Na melostrofu „*Koliko će to koštati*“ djeca se okreću prema „šjor Martinu“ koji sjedi u sredini kola i odgovara: „*Dvo-tri šolda i šoldin*“. Zatim djeca odgovaraju: „*Ma ča ste skup šjor Martin*“. S tom melostrofom završavaju igru.

(Knežević, 2012: 30, 31)

Slika 9. Notni zapis plesa *Imate li čo šoldat*

Izvor: Knežević, G. (2012: 30, 31). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

JUNAK JANKO

(Hvar, otok Hvar, Dalmacija)

Kazivačica: Antica Tudor, rođ. 1928.

Zapisala: Mirjana Kolumbić, Hvar, 2011.

Notni zapis: Goran Knežević

„Jeste li vidjeli

Moga sinka Janka,

Jeste li vidjeli

Moga sinka Janka, Janka,

Moga sinka Janka.

Nismo ga vidjeli,

Već smo čuli glase.

Nismo ga vidjeli,

Već smo čuli glase, glase,

Već smo čuli glase.

*Da su ga napala
Tri Turčina mlada,
Da su ga napala
Tri Turčina mlada, mlada
Tri Turčina mlada.*

*Prvi mu rekao:
Skoč' u vodu, Janko,
Prvi mu rekao:
Skoč' u vodu, Janko, Janko,
Skoč' u vodu, Janko.*

*Drugi mu rekao:
Bjež' u goru, Janko,
Drugi mu rekao:
Bjež' u goru, Janko, Janko,
Bjež' u goru, Janko.*

*Treći mu rekao:
Predaj nam se, Janko,
Treći mu rekao:
Predaj nam se, Janko, Janko,
Predaj nam se, Janko.*

*Ali im Janko
Ljutit odgovara,
Ali im Janko
Ljutit odgovara, vara,
Ljutit odgovara.*

Nisam ja žaba,

*Da u vodu skačem,
Nisam ja žaba,
Da u vodu skačem, skačem,
Da u vodu skačem.*

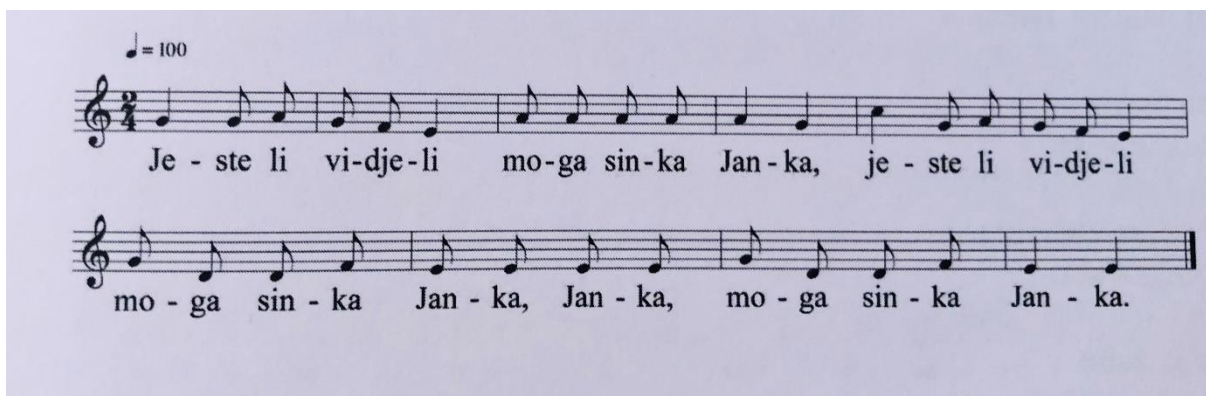
*Nit' sam ja jelenče
Da u goru bježim,
Nit' sam ja jelenče
Da u goru bježim, bježim,
Da u goru bježim.*

*Nit' sam ja kukavica
Da vam se predajem,
Nit' sam ja kukavica
Da vam se predajem, dajem,
Da vam se predajem.*

*Već sam ja junak
Koj' djevojke ljubim,
Već sam ja junak
Koj' djevojke ljubim, ljubim,
Koj' djevojke ljubim. “*

Djeca se drže za spuštene ruke i koračaju u smjeru kazaljke na satu. U određenom trenutku dvoje djece raskine kolo i prvo dijete s lijeve strane započinje voditi ostalu djecu u spiralnom kretanju prema zamišljenom središtu, a potom natrag, u suprotnom smjeru. Završavaju u kolu, leđima okrenuti prema središtu.

(Knežević, 2012: 39, 40, 41)

Slika 10. Notni zapis plesa *Junak Janko*

Izvor: Knežević, G. (2012: 39, 40, 41). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

KAPIJO, KAPIJO

(Split, Dalmacija)

Kazivačica: Katarina Bušić, rođ. 1978.

Zapisao: Goran Knežević, Crikvenica, 2011

„*Kapijo, kapijo*

Otvori vrata,

Da prolete,

Tri goluba zlatna,

Ponedjeljak, utorak,

Srijeda, četvrtak,

Petak, subota

I nedjelja.“

Djeca prvo međusobno odaberu dvoje djece koja će glumiti „kapiju“, odnosno držat će podignute ruke iznad svojih glava. Nakon toga njih dvoje se dogovore koje nazive će uzeti, npr. latica, sunce, cvijet, ribica i sl. i te nazive kažu ostaloj djeci. Djeca se slože u kolonu te djetetu ispred sebe stave ruke na ramena, pjevaju i počinju trčati ispod podignutih ruku djece u paru. Na riječ „nedjelja“ djeca koja glume „kapiju“ spuštaju svoje ruke oko djeteta koje se u tom trenutku našlo ispod njihovih ruku i djeca u koloni se zaustave. Jedno od djece u paru upita „ulovljeno“ dijete: Što ćeš biti? Kada se dijete odluči što će biti i kaže svoju odluku (npr. latica),

stane iza djeteta koje je preuzelo taj naziv. Igra se igra dok se sva djeca ne raspodijele u dvije kolone. Nakon toga se čvrsto obuhvate oko pojasa i započinju se prevlačiti. Kolona koja privuče drugu kolonu na svoju stranu, postaje pobjednikom.

Knežević, 2012: 41)

The image shows a musical score for a song in G major and 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 100. The lyrics are: Ka - pi - jo, ka - pi - jo, o - tvo - ri vra - ta, da pro - le - te tri go - lu - ba zla - tna. Po - ne - dje - ljak, u - to - rak, srije - da, če - tvr - tak, pe - tak, su - bo - ta i ne - dje - lja.

Slika 11. Notni zapis plesa *Kapijo, kapijo*

Izvor: Knežević, G. (2012: 41). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

NA OKOLO ŠALATA

(Hvar, otok Hvar, Dalmacija)

Zapisala prema sjećanju iz vlastitog djetinjstva:

Mirjana Kolumbić, rođ. Šćepanović, 1950.

Notni zapis: Goran Knežević

„*Na okolo šalata,*

Na okolo šalata,

Na okolo šalata,

Na veliki zbor.

*Poklanjam se na tebe,
Poklanjam se na tebe,
Poklanjam se na tebe,
I tebe uzimam.*

*Sad se vidi, sad se zna,
'Ko se komu dopada,
Sad nek' se vidi,
'Ko se komu sviđi.*

*Sad se vidi, sad se zna,
'Ko se komu dopada,
Sad nek' se vidi,
'Ko se komu sviđi.*

Djeca se uhvate za spuštene ruke i formiraju kolo. U sredini kola stoji dijete koje ima priliku birati dijete iz kruga s kojim će zaplesati. Za vrijeme pjevanja prve melostrofe djeca u kolu se kreću u smjeru kazaljke na satu, dok se dijete unutar kola kreće u suprotnom smjeru. Na početku druge melostrofe djeca se zaustavljaju i okrenu prema sredini, a dijete iz sredine se prvi put pokloni pred određenim djetetom. Drugi put se dijete pokloni pred drugim djetetom te treći put pred trećim djetetom, te ga prihvati za ruku i dovede u sredinu kola. Drže se za spuštene ruke i lagano koračaju u lijevu ili desnu stranu dok ostali pjevaju „Sad se vidi...“. Ako su djeca plesno vješta, mogu i poskakivati. Ako primijete da među njima postoje određene simpatije, djeca u kolu izgovaraju:

„Raširili ruke gore, pa se vidi da se vole“; pritom podižu i šire ruke, ili „Oborili oči dole, sad se vidi da se vole“, pri čemu obore pogled i glavu.

(Knežević, 2012: 64, 65)

Slika 12. Notni zapis plesa *Na okolo šalata*

Izvor: Knežević, G. (2012: 63,64). *Sad se vidi, sad se zna*: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem. Zagreb: Ethno.

ŠIRI VIRI

(Zadar, Dalmacija)

Kazivačica: Marija Bajlo, rođ. Lisica

Zapisao: Goran Knežević, 2009.

„Širi, viri,

Šareni šeširi,

To sam ja, ja, ja, ja,

To si ti, ti, ti, ti.

To sam ja, to si ti,

To su naše ljubavi.“

Djeca se uhvate u parove i postave se pravilno na zamišljenu kružnicu. Okrenuti su sučelice, jedno prema drugom, bočno u odnosu na sredinu zamišljene kružnice i na početku se drže za naprijed spuštene ruke.

1. takt:

Četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Drugi i treći takt jednaki su prvom taktu.

4. takt:

Četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Djeca su se okrenula za puni krug i na kraju spuste ruke.

5. takt:

Četvrtinka: djeca podignu dlan desne ruke u visinu ramena i ispruže kažiprst.

Četvrtinka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

6. takt:

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: spuste ruku niz tijelo

7. takt:

Četvrtinka: djeca podignu dlan lijeve ruke u visinu ramena i ispruže kažiprst.

Četvrtinka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema prsima djeteta nasuprot.

8. takt:

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

Osminka: spuste ruku niz tijelo

9. takt:

Četvrtinka: djeca podignu dlan desne ruke u visinu ramena i ispruže kažiprst.

Četvrtinka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema svojim prsima.

10. takt:

Četvrtinka: djeca podignu dlan lijeve ruke u visinu ramena i ispruže kažiprst.

Četvrtinka: naglašenim pokretom usmjere kažiprst prema prsima djeteta nasuprot.

11. takt:

Četvrtinka: djeca stoje na mjestu i pljesnu rukama u visini grudi.

Četvrtinka: djeca stoje na mjestu i pljesnu rukama u visini grudi.

12. takt:

Četvrtinka: djeca stoje na mjestu i pljesnu rukama u visini grudi.

Četvrtinka: djeca stoje na mjestu i pljesnu rukama u visini grudi.

(Knežević, 2012: 80, 81)

The image shows a musical score for the dance 'Širi viri'. It consists of three staves of music in 3/4 time, with a tempo marking of quarter note = 100. The lyrics are written below the notes. The first staff has the lyrics: 'Ši - ri, vi - ri, ša - re - ni še - ši - ri,'. The second staff has the lyrics: 'to sam ja, ja, ja, ja, to si ti - ti, ti, ti,'. The third staff has the lyrics: 'to sam ja, to - si ti, to su na - še lju - ba - vi.'

Slika 13. Notni zapis plesa *Širi viri*

Izvor: Knežević, G. (2012: 80, 81). *Sad se vidi, sad se zna: hrvatske dječje tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.

10. ULOGA ODGOJITELJA U NJEGOVANJU PLESNIH TRADICIJA

Knežević (2005) prema Bogdanić (2019: 16) „predlaže svakom plesnom pedagogu u radu s djecom i mladima da koristi primijenjena pedagoška načela kao što su:

- priprema djece za svladavanje određenog tipa plesnih elemenata,
- prilagodba plesne građe prosječnim psihofizičkim sposobnostima skupine,
- postupno uvježbavanje plesnih elemenata,
- estetsko oblikovanje pokreta tijela,
- izbjegavanje drila i uniformiranja – ujednačavanja plesnih koraka i pokreta pretjeranim ponavljanjem
- minimaliziranje imitacije i poticanje individualne plesne kreacije.“

Knežević (2005) navodi da je potrebno da svaki odgojitelj, koliku god ljubav i znanje imao o tradicionalnim plesovima, ipak mora uskladiti svoju ljubav i žrtvovanje s ovim prethodno navedenim pedagoškim načelima.

Izbor plesova treba prilagoditi dječjem uzrastu, kao što smo prethodno naveli u radu. Bitno je da djeci ples ne bude pretežak jer bi tako izgubili interes. Važno je svakom djetetu omogućiti sudjelovanje, bez obzira na njegove predispozicije i imati jednake kriterije prema svojoj djeci. Kompetentan plesač odgojitelj svojim će pristupom i ljubavlju prema folkloru motivirati djecu. Za tradicijske plesove djecu se može motivirati preko različitih aktivnosti koje mogu prethoditi samom plesu, npr. poznavanje kraja iz kojeg ples dolazi, gledanje slika narodnih nošnja, gledanje videa plesa, slušanje glazbe koja prati određeni ples. Djecu predškolskog uzrasta treba pustiti da se kroz ples zabavljaju i da se kreativno izražavaju. Ne treba se voditi strogim pravilima, koracima, strukturama i slično jer djeca najbolje uče kroz igru. Kroz tradicijske plesove, osim kreativnog izražavanja, upoznaju i kraj iz kojeg dolaze, jačaju tako osobni i nacionalni identitet te se u njima budi svijest o tradiciji.

11. ISTRAŽIVAČKI DIO

11.1. Cilj i zadatci istraživanja

Cilj istraživanja bio je otkriti zastupljenost plesnih tradicija dalmatinskog zavičaja u predškolskom odgoju. Ujedno je bio cilj i doznati koliko su odgojitelji upoznati s folklorom dalmatinskog zavičaja, koriste li ga u radu s djecom, postoji li poveznica između odgojitelja koji su nekada plesali folklor i njihovog trenutnog rada i zastupljenosti plesnih tradicija dalmatinskog zavičaja u njihovom radu s djecom. Upitnik je bio anonimn i prikupljeni podatci će se analizirati cjelovito. Istraživanje je provedeno u svrhu osvještavanja odgojitelja koliko je pokretno izražavanje bitno u predškolskoj dobi, a pogotovo folklorno izražavanje koje ima raznovrsne dobrobiti. Cilj je bio i dodatno potaknuti odgojitelje da se više educiraju ako se već ne osjećaju dovoljno kompetentni na tom području te potaknuti odgojitelje na suradnju s nekim od kulturno-umjetničkih društava. Istraživanje, s obzirom na cilj, započinje s formalnim pitanjima koja su nam zapravo osnovne smjernice: spol osobe, dob, stupanj obrazovanja, radno iskustvo u dječjem vrtiću, status zaposlenja, osnivač dječjeg vrtića, grad i mjesto u kojem se nalazi dječji vrtić te vrsta i trajanje dječjeg vrtića u kojem osoba radi. Nakon formalnih pitanja slijedi sekcija pitanja kojima se ispituje mišljenje i informiranost odgojitelja o plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja i njihovoj primjeni u radu s djecom predškolske dobi.

11.2. Metode istraživanja

S obzirom na to da situacija s COVID-19 pandemijom još uvijek traje, istraživanje se provelo putem mrežnog anketnog upitnika u razdoblju od ožujka 2021. do lipnja 2021. godine. Uzorak ispitanika je 97 sudionika. Preko uzorka varijabli (ankete) ispitana su mišljenja, stavovi i informiranost odgojitelja o plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja te njihovoj primjeni u radu s djecom predškolske dobi.

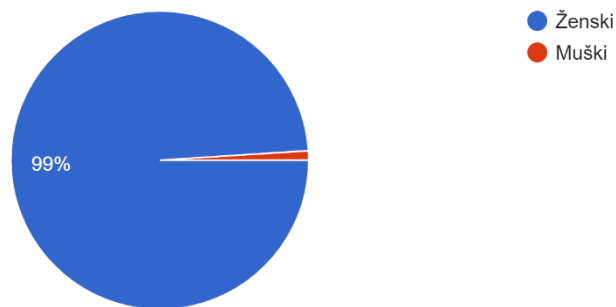
11.3. Postupci i instrumenti istraživanja

Podatci su prikupljeni postupkom anketiranja, a instrument istraživanja bio je anketni upitnik. Naziv anketnog upitnika je *Plesne tradicije dalmatinskog zavičaja u predškolskom odgoju*, a sastoji se od dvadeset i tri pitanja zatvorenog tipa i tri pitanja otvorenog tipa. Anketiranje je provedeno anonimno. Cilj je bio saznati jesu li se odgojitelji ikada bavili nekom vrstom plesa ili folklorom, kakvog to utjecaja ima na njihov rad, koliko su upoznati s plesnim tradicijama

dalmatinskog zavičaja, koliko te plesne tradicije, igre i brojalice primjenjuju u radu s djecom, jesu li ikada surađivali s nekim kulturno-umjetničkim društvom, jesu li dovoljno educirani za primjenu folkloru, njihovo mišljenje o tome jesu li djeca slabo upoznata s folklorom i treba li na tome raditi.

11.4. Interpretacija rezultata

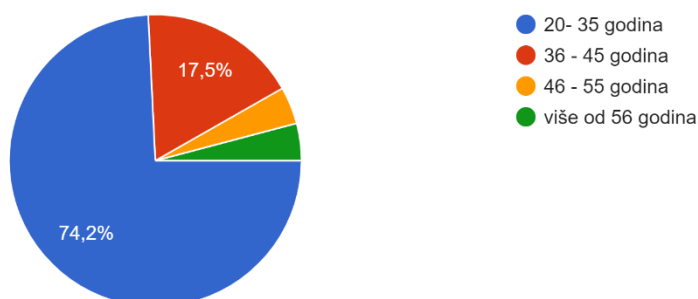
Prvo pitanje anketnog upitnika odnosilo se na spol ispitanika u kojem se 96 sudionika izjasnilo da je ženskog spola (99%), a 1 sudionik se izjasnio da je muškog spola (1%).

Slika 14. Prikaz odgovora na pitanje: Spol

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

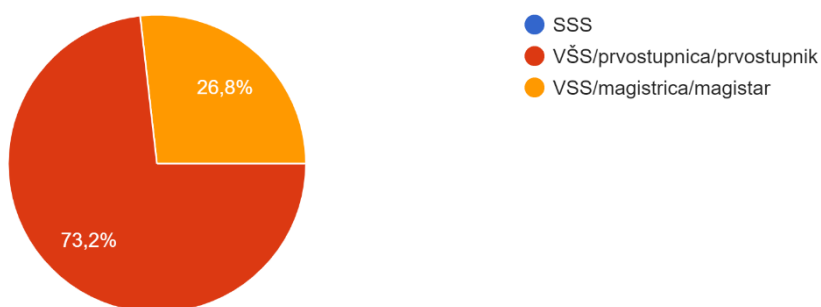
Drugo pitanje anketnog upitnika odnosilo se na spol ispitanika. U dobi od 20 do 35 godina odgovorilo je 72 (74,2%) ispitanika, u dobi od 36 do 45 godina 17 ispitanika (17,5%), u dobi od 46 do 55 godina 4 ispitanika (4,1%) te konačno u dobi od 56 i više godina 4 (4,1%) ispitanika.

Slika 15. Prikaz odgovora na pitanje: Dob

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

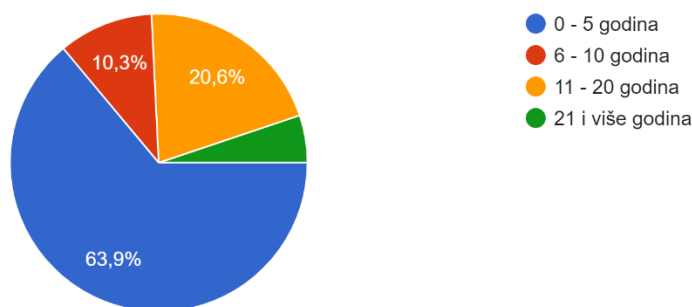
Treće pitanje odnosilo se na stupanj obrazovanja ispitanika. Sveučilišnih prvostupnika ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (VŠS) je 71 (73,2%), magistara ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja je 26 (26,8%), dok ispitanika sa SSS-om nema.

Slika 16. Prikaz odgovora na pitanje: Stupanj obrazovanja

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

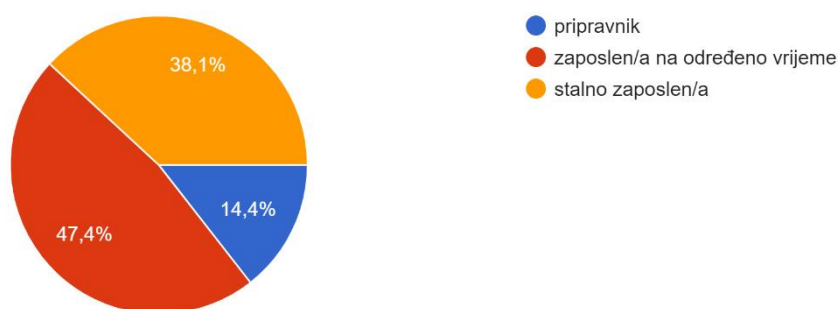
Četvrto pitanje odnosilo se na radno iskustvo odgojitelja. Najviše ispitanika je tek na početku svog radnog staža te je njih čak 62 (63,9%) označilo odgovor 0 – 5 godina. Ispitanika koji imaju 6 – 10 godina radnog iskustva ima 10 (10,3%) , 20 (20,6%) sudionika ima 11 – 20 godina radnog iskustva te 21 i više godina radnog iskustva ima tek 5 (5,2%) ispitanika.

Slika 17. Prikaz odgovora na pitanje: Radno iskustvo u dječjem vrtiću

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

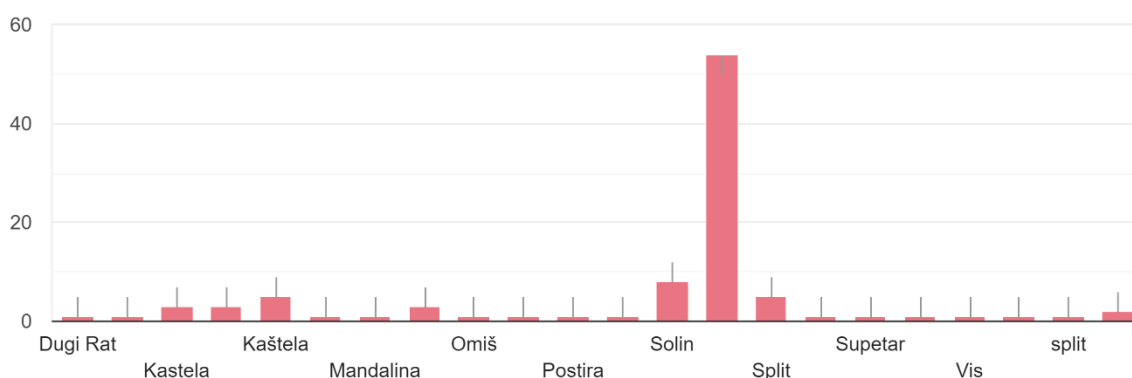
Peto pitanje odnosilo se na status zaposlenja ispitanika. Najviše ispitanika je zaposleno na određeno vrijeme, ukupno njih 46 (47,4%), stalno zaposleno je 37 (38,1) ispitanika, a među ispitanicima je 14 (14,4) pripravnika.

Slika 18. Prikaz odgovora na pitanje: Status zaposlenja

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

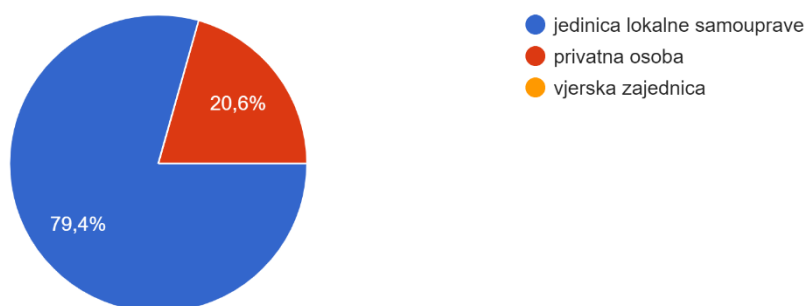
Šestim pitanjem ispitivalo se gdje se nalazi grad ili mjesto u kojem je dječji vrtić gdje ispitanici rade. Najviše ispitanika radi u gradu Splitu, čak njih 62 (63,9%). Kaštela su druga po redu u zastupljenosti kao mjesto u kojem ispitanici rade, u Kaštelima radi 11 (11,3%) ispitanika, nakon toga ide Solin gdje radi 8 (8,2%) ispitanika. Ostala mjesta koja su ispitanici naveli su: Omiš 4 (4,1%), Brač 2 (2,1%), Šibenik 2 (2,1%), Dugi Rat 1 (1%), Zadvarje 1 (1%), Knin 1 (1%), Vis 1 (1%), Podstrana 1 (1%), Sinj 1 (1%), Hrvace 1 (1%) i Trogir 1 (1%) ispitanik.

Slika 19. Prikaz odgovora na pitanje: Grad ili mjesto u kojem se nalazi dječji vrtić u kojem radite?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

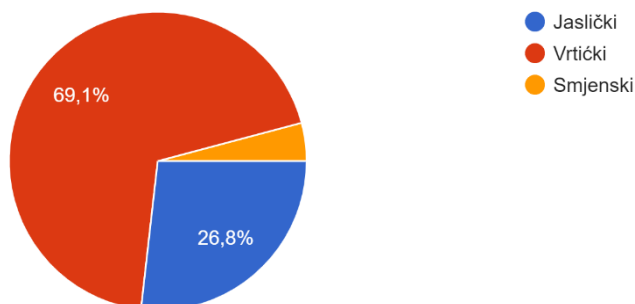
Sedmo pitanje odnosilo se na osnivača vrtića u kojem trenutno zaposlenici rade. Najviše ispitanika radi u vrtićima čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave, čak njih 77 (79,4%). 20 (20,6%) ispitanika radi u vrtićima čiji je osnivač privatna osoba, nitko od ispitanika ne radi u vrtiću kojem je osnivač vjerska zajednica.

Slika 20. Prikaz odgovora na pitanje: Tko je osnivač vrtića u kojem trenutno radite?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

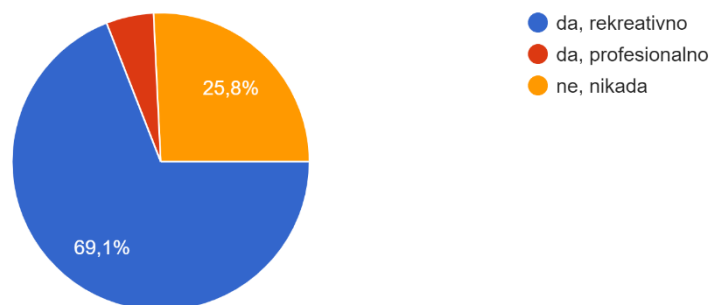
Osmim pitanjem ispitavalo se u kojoj vrsti programa rade ispitanici. Najviše ispitanika radi u vrtićkom programu, njih 67 (69,1%), u jasličkom programu radi 26 (26,8%) ispitanika, dok u smjenskom rade (4,1%) ispitanika.

Slika 21. Prikaz odgovora na pitanje: Vrsta programa u kojem radite

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

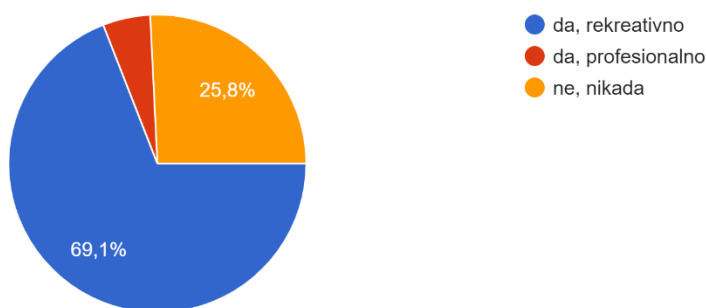
Deveto pitanje je zadnje pitanje iz sekcije općih pitanja. Njime se ispituje trajanje programa u kojem ispitanici rade. U 10-satnom programu radi najviše ispitanika, njih 76 (78,4%). U 6-satnom programu radi 11 (11,3%), u 5-satnom 7 (7,2%) te u 8-satnom 3 (3,1%) ispitanika.

Slika 22. Prikaz odgovora na pitanje: Trajanje programa u kojem radite

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

Deseto pitanje ispituje jesu li se ispitanici ikada bavili plesom. Velik broj ispitanika se rekreativno bavio plesom, čak njih 67 (69,1%), 25 (25,8) ispitanika se nikada nije bavilo plesom, a 5 (5,2%) ispitanika se plesom bavilo profesionalno.

Slika 23. Prikaz odgovora na pitanje: Jeste li se ikada bavili plesom?

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

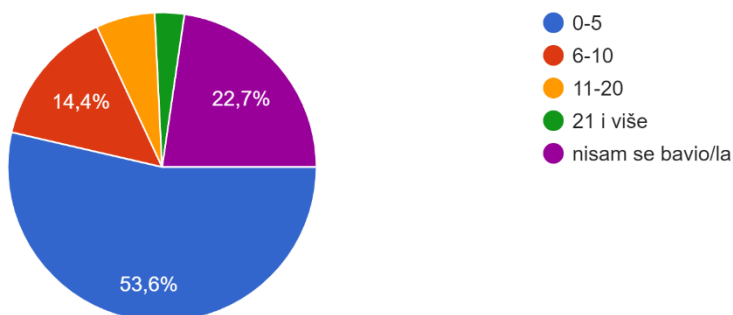
Jedanaesto pitanje nadovezuje se na deseto pitanje te se odnosi na vrstu plesa kojom su se bavili ispitanici koji su u prethodnom pitanju odgovorili da su nekada bili plesači (rekreativni ili profesionalni). Folklorom i društvenim plesovima (latinoamerički, tango, valceri, blues, samba, cha-cha-cha...) bavio se jednak broj ispitanika, što znači da je folklor plesalo 26 (26,8%), kao i društvene plesove 26 (26,8%) ispitanika. Street dance (hip hop, breakdance...) je plesalo 9 (9,3%), balet 7 (7,2%), jazz dance 2 (2,1%), plesove na pop i rok-glazbu 1 (1%) i koreografije na raznu vrstu glazbe 1 (1%) ispitanik. U prethodnom pitanju je 25 (25,8%) ispitanika odgovorilo da se nikada nije bavilo plesom, što su opet potvrdili i u ovom pitanju.

Slika 24. Prikaz odgovora na pitanje: Ako jeste, kojom vrstom plesa ste se bavili?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

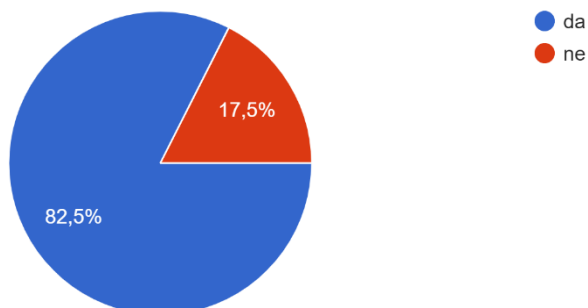
Dvanaesto pitanje ispituje koliko godina su se odgojitelji bavili plesom (rekreativno ili profesionalno). Broj ispitanika koji se bavio plesom 0 – 5 godina je 52 (53,6%), 6 – 10 godina se bavilo plesom 14 (14,4%), 11 – 20 godina 6 (6,2%), te 21 i više godina se bavilo plesom 3 (3,1%) ispitanika.

Slika 25. Prikaz odgovora na pitanje: Koliko godina ste se bavili plesom (rekreativno ili profesionalno)?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

Trinaesto pitanje ispituje poznaju li ispitanici neke tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja. Broj ispitanika koji je odgovorio da poznaje je 80 (82,5%), a broj koji se izjasnio da ne poznaje je 17 (17,5%).

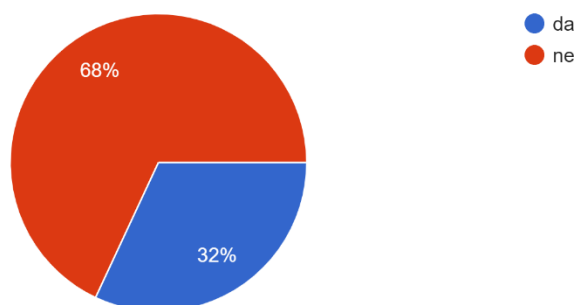

Slika 26. Poznajete li neke tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

Sljedeće, četrnaesto pitanje otvorenog je tipa te ispituje koje tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja poznaju ispitanici koji su u prethodnom pitanju odgovorili „da“. Najzastupljeniji odgovori su: splitski ples, splitsko kolo, linđo, vrličko kolo, kvadrilija, ciciljona, monfrina, moštra i moreška.

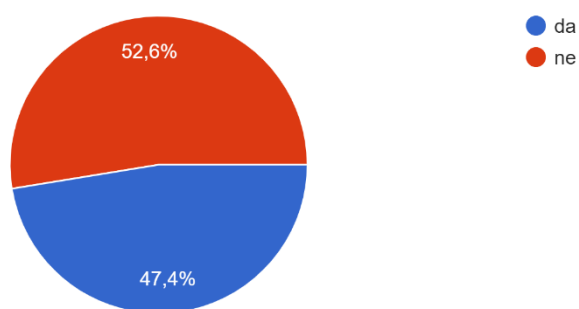
Petnaesto pitanje ispituje koriste li odgojitelji (ispitanici) u radu s djecom neke od tradicionalnih dalmatinskih plesova. Broj ispitanika koji su odgovorili da ne koriste je 66 (68%), dok je broj ispitanika koji koriste tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja je 31 (32%).

Slika 27. Prikaz odgovora na pitanje: Koristite li u radu s djecom neke tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja?

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

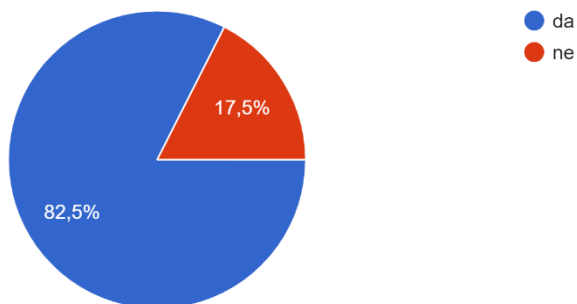
Šesnaesto anketno pitanje osvrće se na tradicionalnu glazbu dalmatinskog zavičaja, odnosno ispituje koliko je odgojitelji koji su ujedno i ispitanici koriste u radu s djecom. Kao i kod plesa, veći je broj odgojitelja koji je ne koriste u svom radu. Njih 51 (52,6%) odgovorilo je da ne koriste tradicionalnu dalmatinsku glazbu, dok njih 46 (47,4%) koristi.

Slika 28. Prikaz odgovora na pitanje: Koristite li u radu s djecom tradicionalnu glazbu dalmatinskog zavičaja?

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

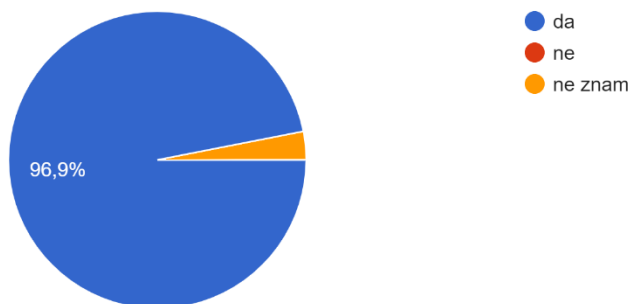
Sedamnaesto pitanje odnosi se na to koliko ispitanici koriste tradicionalne igre naših djedova i baka u svom radu s djecom predškolske dobi. Za razliku od tradicionalne glazbe i plesova, u anketi se pokazalo da ispitanici tradicionalne igre koriste više nego glazbu i plesove. Broj ispitanika koji koriste tradicionalne igre naših djedova i baka u svom radu je 80 (82,5%), a broj ispitanika koji ne koriste je 17 (17,5%).

Slika 29. Prikaz odgovora na pitanje: Koristite li u radu s djecom neke tradicionalne igre naših djedova i baka?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

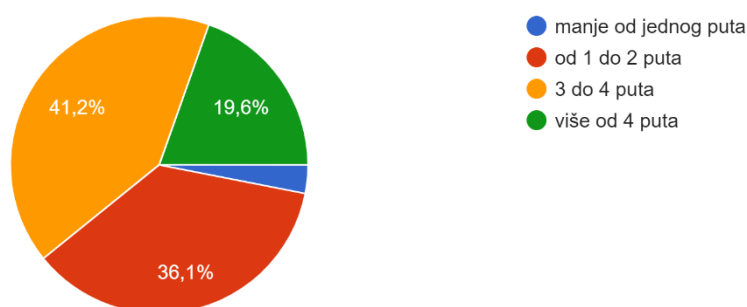
Osamnaesto pitanje pokazuje mišljenje ispitanika o tome smatraju li da su djeca predškolske dobi slabo upoznata s plesnom tradicijom dalmatinskog zavičaja. Kod ovog anketnog pitanja možemo primijetiti da nije zabilježen niti jedan odgovor „ne“. 94 (96,9%) ispitanika misli da djeca predškolske dobi nisu dovoljno upoznata s plesnom tradicijom dalmatinskog zavičaja, dok se 3 (3,1%) ispitanika izjasnilo „ne znam“. To bi značilo da je velik dio ispitanika svjestan da su djeca slabo upoznata s plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja.

Slika 30. Prikaz odgovora na pitanje: Smatrate li da su djeca predškolske dobi slabo upoznata s plesnom tradicijom dalmatinskog zavičaja?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

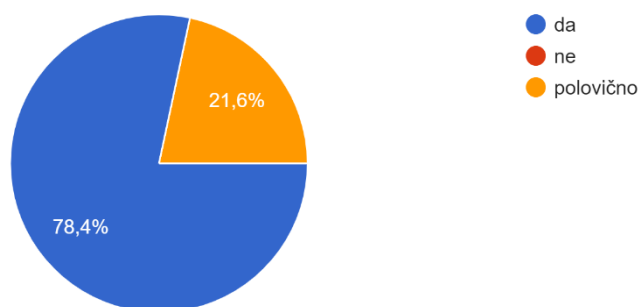
Devetnaesto anketno pitanje odnosi se na tjednu učestalost bavljenja plesnim aktivnostima. Ovo pitanje ispituje koliko puta tjedno se ispitanici bave nekim pokretnim izražavanjem u dječjem vrtiću. Najviše ispitanika odgovorilo je da se bavi 3 – 4 puta tjedno, njih 40 (41,2%), od 1 – 2 puta tjedno ih se bavi 35 (36,1%), 19 (19,6%) ispitanika se bavi plesnim aktivnostima više od 4 puta tjedno, a manje od jedanput tjedno plesnim aktivnostima se bavi 3 (3,1%) ispitanika.

Slika 31. Prikaz odgovora na pitanje: Koliko puta tjedno se bavite nekim pokretnim izražavanjem u vrtiću?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

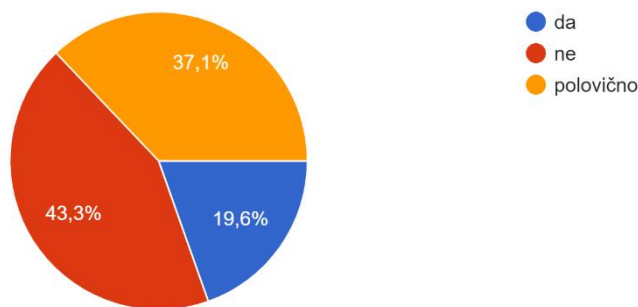
Dvadeseto pitanje osvrće se na mišljenje ispitanika oko toga smatraju li da je tradicionalni ples dalmatinskog zavičaja nešto što se treba njegovati od rane dobi. Kod ovog pitanja nije zabilježen niti jedan odgovor „ne“, što bi značilo da se nitko od ispitanika nije izjasnio da tradicionalni ples ne treba njegovati od rane dobi. Odgovor „polovično“ zabilježio je 21 (21,6%) ispitanik, a 76 (78,4) ispitanika je odgovorilo da smatra da je tradicionalni ples dalmatinskog zavičaja nešto što se treba njegovati od rane dobi.

Slika 32. Prikaz odgovora na pitanje: Smatrate li da je tradicionalni ples dalmatinskog zavičaja nešto što trebamo njegovati od rane dobi?

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

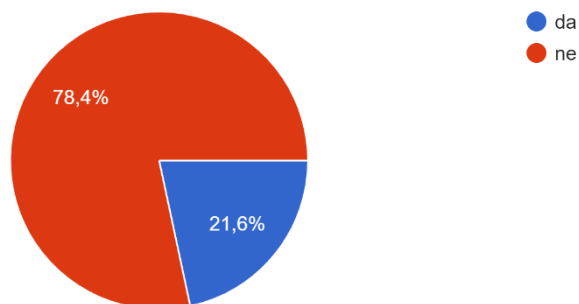
Dvadeset i prvo anketno pitanje odnosi se na mišljenje ispitanika u vezi osobnog poznavanja tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja i folklor, koje bi bilo dovoljno za provođenje takvih aktivnosti u radu s djecom. Broj ispitanika koji misli da ne poznaje dovoljno tradicionalne plesove i folklor da bi ih mogli koristiti u radu s djecom je 42 (43,3%), 36 (37,1%) ih misli da je njihovo poznavanje polovično te 19 (19,6%) smatra da poznaju tradicionalne plesove i folklor dovoljno da bi ih primjenjivali u radu s djecom.

Slika 33. Prikaz odgovora na pitanje: Smatrate li da je Vaše poznavanje tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja i folklor općenito dovoljno za provođenje takvih aktivnosti u radu s djecom?

Izvor:https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

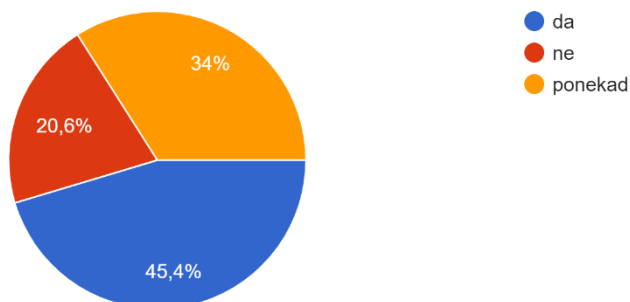
Dvadeset i drugo pitanje ispituje jesu li odgojitelji (ispitanici) ikada bili na nekakvom stručnom usavršavanju na tematiku kulturne baštine uključujući i temu tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja. Broj ispitanika koji je odgovorio da nije bio je 76 (78,4%), a broj ispitanika koji je odgovorio da je nekada prisustvovao stručnom skupu za vezanu tematiku je 21 (21,6%).

Slika 34. Prikaz odgovora na pitanje: Jeste li ikada bili na stručnom usavršavanju na tematiku kulturne baštine uključujući i temu tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

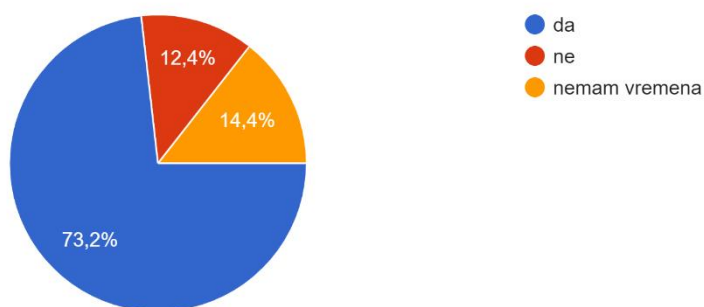
Dvadeset i treće pitanje ispituje jesu li stručna usavršavanja u vrtićima u kojima ispitanici rade organizirana od strane vrtića. Broj ispitanika koji je odgovorio da su stručna usavršavanja organizirana od strane vrtića je 44 (45,4%), 33 (34%) ih je odgovorilo da su organizirana ponekad od strane vrtića, a 20 (20,6%) je odgovorilo da stručna usavršavanja na tu temu nikada nisu organizirana od strane vrtića u kojem rade.

Slika 35. Prikaz odgovora na pitanje: Jesu li stručna usavršavanja u Vašem vrtiću organizirana od strane vrtića?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

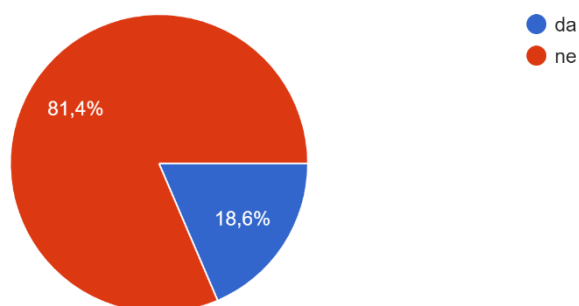
Dvadeset i četvrto anketno pitanje ispituje odgojitelje (ispitanike) žele li se uopće dodatno educirati o folkloru (uključujući i tradicionalne plesove) pohađajući seminare, edukacije i radionice. Najviše ispitanika je odgovorilo da se želi educirati, njih 71 (73,2%), 14 (14,4%) ispitanika je odgovorilo da nema vremena, a 12 (12,4%) ispitanika je odgovorilo da se ne želi dodatno educirati.

Slika 36. Prikaz odgovora na pitanje: Želite li uopće usavršavati svoje znanje o folkloru (uključujući i tradicionalne plesove) polazeći na seminare, edukacije i radionice?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

Dvadeset i peto pitanje odnosi se na suradnju ispitanika i folklornih skupina. Najviše ispitanika je odgovorilo da nikada nije surađivalo s folkloristima, njih 79 (81,4%), dok je 18 (18,6%) ispitanika navelo da je nekada tijekom svog radnog iskustva ipak surađivalo s folkloristima.

Slika 37. Prikaz odgovora na pitanje: Jeste li ikada proveli suradnju s folkloristima?

Izvor: https://docs.google.com/forms/d/1vzEGYvyCkSk4Ja6_mJ9FB98y27EHCb5OGae8wVI4E-w/edit#responses (Pristupljeno: 11.8.2021.)

Zadnje anketno pitanje, dvadeset i šesto, pitanje je otvorenog tipa, odnosi se na folklorna društva s kojima su ispitanici surađivali (ako su u prethodnom pitanju naveli da jesu). Najčešći odgovori koje su ispitanici naveli su: KUD Jedinstvo, KUD Dalmacija, KUD Filip Dević, KUD Salona i KUD Vrilo.

11.5. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je otkriti zastupljenost plesnih struktura u predškolskoj dobi, zastupljenost tradicijskih plesova dalmatinskih zavičaja i općenito otkriti informiranost odgojitelja i djece o folkloru dalmatinskog zavičaja. Interpretacijom i analizom odgovora koji su ponuđeni može se zaključiti da su sudjelovali odgojitelji ženskog spola, njih 99%, u manjini je bio jedan ispitanik muškog spola (1%). Prema analizi rezultata najviše odgojitelja ima godina u rasponu 20 – 35, njih 74,2%. Sličan rezultat bio je kod pitanja razine školovanja. 73,2% odgojitelja je odgovorilo da ima višu stručnu spremu, odnosno završen preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Najviše odgojitelja koji su sudjelovali u ovom istraživanju je tek na početku svog radnog iskustva, 63,9% odgojitelja je odgovorilo da imaju 0 – 5 godina radnog iskustva. Skoro podjednak postotak imamo kod analize pitanja vezanog za status zaposlenja. 47,4% je zaposleno na određeno vrijeme, dok je 38,1% stalno zaposleno, a ostali spadaju u pripravnike. Grad u kojem se nalaze dječji vrtići u kojima ispitanici rade je u najvećem broju grad Split, čak 63,9% ispitanika radi u Splitu. Kod osnivača možemo primijetiti zanimljive rezultate. Od 97 ispitanika čak nitko ne radi u vrtiću koji je osnovan od strane vjerske zajednice. Najviše ponuđenih odgovora spada u vrtiće koji su osnovani od strane jedinice lokalne samouprave, 79,4%. Najzastupljenija vrsta programa u kojoj ispitanici rade je vrtićki program, njih 69,1% radi u vrtićkoj skupini. Sličan postotak prati i odgovor na pitanje koliko je trajanje programa u kojem rade, najveći broj odgojitelja je odgovorio da radi u 10–satnom programu, njih 78,4%. Broj odgojitelja koji su odgovorili da su se nekada kroz život bavili plesom je 67, odnosno 69,1% njih. Ispitanici su se bavili različitim vrstama plesa, koje su ujedno i naveli, ali najveći broj njih se bavio folklorom i društvenim plesovima (latinoamerički, tango, valceri, blues, samba, cha-cha-cha...), što znači da je folklor, kao i društvene plesove, plesalo 26,8% ispitanika. Odgojitelji koji su naznačili da su se nekada bavili plesom sada su na pitanje da navedu trajanje svog bavljenja plesom u najvećem broju odgovorili da je to trajalo 0 – 5 godina, 53,6%. Velik broj ispitanika, 82,5%, odgovorio je da poznaje tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja. Na otvoreno pitanje da navedu plesove koje poznaju, ako su na

prethodno pitanje odgovorili potvrdno, uslijedili su sljedeći najčešći odgovori: splitski ples, splitsko kolo, linđo, vrličko kolo, kvadrilija, ciciljona, monfrina, moštra i moreška. Zanimljive odgovore dobili smo kod pitanja koriste li odgojitelji neke tradicionalne plesove i glazbu dalmatinskog zavičaja u radu s djecom. Njih 68% je odgovorilo da ne koriste tradicionalne plesove (iako ih 82,5% poznaje), a 52,6% je odgovorilo da ne koristi ni tradicionalnu glazbu dalmatinskog zavičaja u radu s djecom u vrtiću. Ipak, veliki postotak odgojitelja u svom radu koristi tradicionalne igre naših djedova i baka, 82,5% ispitanika je potvrdno odgovorilo na ovo pitanje. Pitanje smatraju li odgojitelji da su djeca slabo upoznata s plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja dalo je potvrdan odgovor. Čak 96,9% ispitanika misli da su djeca slabo upoznata s plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja, nitko od ispitanika nije odgovorio da ne misli tako, dok ih je samo 3,1% odgovorilo da ne znaju. Tjednim pokretnim izražavanjem 41,2% ispitanika se bavi 3 – 4 puta, što je najzastupljeniji odgovor. Postotak odgojitelja koji smatra da se tradicionalni ples treba njegovati od rane dobi je 78,4%, ali 43,3% njih smatra da nisu dovoljno educirani da bi provodili takve aktivnosti u dječjem vrtiću. Stručna usavršavanja u vrtićima gdje rade odgojitelji u 45,4% slučajeva su upravo organizirana od strane istih, a 73,2% ispitanika se izjasnilo da se želi dodatno educirati o tradicionalnim plesovima i folkloru pohađajući različite edukacije i seminare. Velik broj odgojitelja nikada nije proveo suradnju s folkloristima, 81,4%. Broj onih koji su je proveli je 18,6%, a kulturno-umjetnička društva s kojima su provodili suradnju su: KUD Jedinstvo, KUD Dalmacija, KUD Filip Dević, KUD Salona i KUD Vrilo. U ovom istraživanju pokazalo se da su djeca slabo upoznata s plesnim tradicijama dalmatinskog zavičaja, za razliku od odgojitelja koji poznaju plesne tradicije, ali ih slabo koriste u radu. U radu su više zastupljene igre nego plesovi. Možemo zaključiti da odgojitelji kroz ovo istraživanje ističu da je bitno u ranom djetinjstvu početi s upoznavanjem tradicije te da su otvoreni i spremni za dodatne edukacije kako bi svoje kompetencije mogli poboljšati i koristiti u radu s djecom.

12. ZAKLJUČAK

Ples je dio umjetnosti i društva čija pojava seže daleko u prošlost. Ples je univerzalni oblik komunikacije i povezan je s narodom iz kojeg potječe. Kada govorimo o tradicijskim plesovima, prvo na što nas asocira taj pojam jest nešto što vuče korijene iz prošlosti, prenosi se s koljena na koljeno među generacijama te predstavlja osobnost i tradiciju naroda od kojeg potječe.

Hrvatski folklor predstavlja pravo bogatstvo i raznolikost, sadrži obilje plesnih tradicija. Prema etnokoreologu dr. Ivanu Ivančanu raznolikost hrvatske baštine možemo podijeliti na četiri zone: alpsku, dinarsku, jadransku i panonsku plesnu zonu. U ovom diplomskom radu naglasak je stavljen na plesove dalmatinskog zavičaja. Većina od tih navednih spadaju pod jadransku plesnu zonu, a neki od njih dijelom i u dinarsku plesnu zonu. Plesne tradicije dalmatinskog zavičaja sežu daleko u prošlost, predstavljaju zavidno bogatstvo jednog kraja. Osim plesnih tradicija, preko djece su se sačuvale različite brojalice i pokretne igre koje danas predstavljaju pravo nematerijalno bogatstvo. Djeca su odigrala veliku ulogu u očuvanju baštine jer su kroz svoju igru sačuvala tradiciju kada je ona u redovima odraslih polako gubila svoje značenje. Možemo tako reći da su djeca pravi čuvari tradicije i prenositelji tradicije na mlađe generacije.

Kako bismo uspješno primjenili tradicijske plesove u predškolskoj ustanovi, moramo se držati nekih određenih načela i pravila. Bitno je odabrati primjerene plesove za predškolsku uzrast. Prije samog plesa važno je razviti i uvježbati tijelo te koordinirati pokrete, a za to postoje različite vježbe. Kako bi pokreti pratili glazbu, potrebno je razviti osjećaj za ritam kod djece.

S obzirom na provedeno anketno istraživanje koje je detaljno opisano u radu, možemo primijetiti da veliki dio odgojitelja provodi različite plesne aktivnosti u radu s djecom u vrtićima. Odgojitelji su naveli da poznaju neke od tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja, ali ih u radu s djecom koriste rijetko, baš kao i tradicionalnu glazbu dalmatinskog zavičaja. Suprotno tomu, naveli su da jako često koriste brojalice i stare igre naših djedova i baka, pa prema tome možemo zaključiti da nisu baš svi elementi folklor zanemareni u predškolskim ustanovama. Većina ispitanika želi sudjelovati na edukacijama i seminarima na kojima bi usavršavali svoje znanje o folkloru, ali im to nije omogućeno. Navode da im takve edukacije nisu ponuđene. Svi ispitanici su se složili s činjenicom da su djeca slabo upoznata s folklorom svog zavičaja i da je predškolska dob vrijeme kada bi se djeca trebala upoznati s kulturnom baštinom svoga kraja. Važno je da je istraživanje pokazalo da su odgojitelji svjesni

trenutnog stanja na relaciji dijete – kulturna baština te da će se shodno tomu truditi poboljšati tu relaciju kroz svoj doprinos i rad u predškolskoj ustanovi.

13. LITERATURA

1. Bogdanić A. M. (2019). *Folklorni plesovi djece predškolske dobi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski studij.
2. Cetinić, J., Vidaković Samarčija, D. (2014). *Dijete i estetski izričaji*. U: R. Bacalja, K. Ivon (Ur.), *Ples kao sredstvo izražavanja djece predškolske dobi* (str. 265-272). Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
3. Findak, V. (1995). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Furčić, I. (1984). *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja 2*. Muzej grada Šibenika, Šibenik.
5. Furčić, I. (1988). *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja 3*. Muzej grada Šibenika, Šibenik.
6. Horvatin-Fučkar, M., Tkalčić, S., Jerković, S. (2004). *Razvoj bazičnih motoričkih sposobnosti kod predškolaca u plesnoj školi*. In: R. Pišot, V. Štemberger, J. Zorc & A. Obid (Eds.), 3. International Symposium; "A child in motion" (pp 87-88). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče
7. Ivančan, I. (1971). *Folklor i scena: priručnik za rukovodioce folklornih skupina*. Prosvjetni sabor Hrvatske.
8. Ivančan, I. (1971). *Narodni plesovi Dalmacije 2. dio*. Prosvjetni sabor Hrvatske – Zagreb.
9. Ivančan, I. (1985). *Narodni plesni običaji južne Dalmacije*. Narodna plesna kultura u Hrvata, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1985.
10. Ivančan, I. (1988). *Folk Dance among the Croats*. Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku.
11. Ivančan, I. (1996). *Narodni plesni običaji u Hrvata*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
12. Jovančević, V. (2016). *Relacije različitih vrsta plesova i ritmičke gimnastike* (Doctoral dissertation, Univerzitet u Beogradu-Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja).
13. Kapov, K. (2020). *Tradicijski plesovi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*. Završni rad. Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.
14. Knežević, G. (2002). *Naše kolo veliko*, Hrvatski dječji folklor, Gradivo iz 19. i 20. stoljeća, Zagreb: Ethno.

15. Knežević, G. (2005). *Srebrna kola, zlaten kotač: hrvatski narodni plesovi za djecu i mladež i uvod u kinetografiju*. Zagreb: Ethno.
16. Knežević, G. (2012). *Sad se vidi, sad se zna*. Zagreb: Ethno.
17. Krišto, I. (2020). *Odgojitelj i plesne aktivnosti u dječjem vrtiću*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.
18. Lovrenović, M. (2016). *Plesne strukture u predškolskom odgoju* (Doctoral dissertation, University of Pula. Faculty of Educational Sciences.).
19. Maletić, A., (1986). *Knjiga o plesu*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
20. Mikulić, M., Prskalo, I., Runjić, K. (2007). *Hrvatska plesna tradicija i predškolska dob djeteta*. 16. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske. Poreč, 19. - 23. 6. 2007. Poreč: Hrvatski kineziološki savez. str. 455-459.
21. M. Šumanović, V. Filipović i G. Sentkiralji, "Plesne strukture djece mlade školske dobi", *Život i škola*, vol. LI, br. 14, str. 40-45, 2005. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/25067%20/> Posjećeno: 13. 7. 2020.
22. Nižić, I., (2007). *Preko - glazbena baština: živa baština i glazbena praksa u 20. stoljeću*. Zadar: Zadarsko sveučilište.
23. Peteh, M. (2003). *Zlatno doba brojalice*. Zagreb: Alinea.
24. Spetić, M., Malada, D., Vidović-Schreiber. (2021). Odgojno-obrazovni potencijal brojalice „Baby shark“. 29. Ljetna škola kineziologa RH, Zadar.
25. Srhoj, Lj. i Miletić Đ. (2000). *Plesne strukture*. Split: Abel internacional.
26. Sinovčić, M. (2021). *Dječji plesovi jadranske i panonske zone*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za Rani i predškolski odgoj i obrazovanje.
27. Vidović-Schreiber, T., Kovačević, V., Malada, D. (2020). „Baby shark“ as a social and artistic phenomenon. *Universal journal of education research*. Vol 8. No 10.
28. Vlašić, A. & Kovač, J. (2015). *Elements of Ottoman legacy in the Alka of Sinj (Croatia)*. U: Temizer, A. & Özcan, U. (ur.) *Balkanlar'da Osmanlı Mirası Ve Defter-i Hâkânî*. Istanbul, Libra, str. 507-528.
29. Vučković, A. (2020). *Tradicijski dječji plesovi zavičajne regije Sinja*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.
30. Žibek, J. (2016). *Folklorne igre i plesovi u nastavi glazbene kulture od 1. do 4. razreda*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski studij.
31. Wikipedia <https://hr.wikipedia.org/wiki/Ples> (DANA 14. 7.)

32. Narodni plesovi. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 7. 2021.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43000> (14.7.)

SAŽETAK

Ples je u svojim počecima bio motorički odgovor na pojavu određenih emocija. Ponavljanje tih pokreta činilo je određeni obrazac iz kojeg je nastao ples. Tradicijski plesovi, koje još nazivamo i folklornim, dio su narodnih običaja i obreda te su prvi oblici plesova. Plesom je narod obilježavao različite blagdane i događaje. Povijest plesne tradicije u svijetu seže daleko u prošlost, još u pećinsko doba prije samog razvoja pećinskog slikarstva te se razvija najprije u kulturi Afrike i Azije te u Egiptu. Plesne tradicije u Hrvatskoj razvijaju se pod brojnim utjecajima. Za neke plesove je jako teško odrediti pod utjecajem kojeg naroda su nastali. U prilog tomu ide i manjak dokumenata o nastanku prvih plesova na području današnje Hrvatske. Dugogodišnjim istraživanjem naših krajeva etnokoreolog dr. Ivan Ivančan pronašao je nekoliko plesnih područja najčešće istih ili sličnih elemenata dok ih u susjednom području nema ili se pojavljuju vrlo rijetko. S obzirom na malo teritorijalno područje Hrvatska se može pohvaliti bogatstvom i raznolikošću svoje kulture baštine. Ivančan je teritorij Hrvatske podijelio u četiri plesne zone: alpska, panonska, jadranska, dinarska. Goran Knežević zapisao je sastavnice koje čine strukturu narodnog plesa. Djeca su oduvijek bila aktivni sudionici plesa, kao i čuvari tradicije. Dječje tradicijsko stvaralaštvo ima velike vrijednosti. Učeći tradicionalne plesove, kod djece razvijamo njihov osobni i nacionalni identitet, ali i usađujemo osjećaj ponosa na našu bogatu tradicionalnu kulturu. Kroz tradicionalne plesove budimo domoljublje kod djece. Osim plesova, bogatstvo folkloru čine još brojalice, pjesme, pokretne igre i narodna nošnja. Kroz istraživanje koje je provedeno u radu možemo zaključiti da su odgojitelji svjesni važnosti koju imaju folklor i tradicija te da već u predškolskoj dobi djeca trebaju upoznati s istom.

Ključne riječi: plesne tradicije, dalmatinski zavičaj, folklorno stvaralaštvo, predškolski odgoj, djeca, narodni ples

SUMMARY

First dance was a motor response to the appearance of certain emotions. The repetition of these movements formed a certain pattern from which the dance arose. Traditional dances, which we also call folk dances, are part of folk customs and rituals, they are the first forms of dances. The people celebrated various holidays and events with dancing. The history of the dance tradition in the world goes back a long way, even in cave times before the development of cave painting and first developed in the culture of Africa, Asia and in Egypt. Dance traditions in Croatia are developing under numerous influences, for some dances it is very difficult to determine under whose influence they arose, this is supported by the lack of documents on the origin of the first dances in the area of today's Croatia. Ethnochoreologist dr. Ivan Ivančan has been researching our region for many years and he found several dance areas in most often the same or similar elements, while in the adjacent area they are absent or occur very rarely. Even with small territorial area, Croatia can boast of the richness and diversity of its heritage culture. Ivančan divided the territory of Croatia into four dance zones: Alpine, Pannonian, Adriatic, Dinaric. Goran Knežević wrote down the components that make up the structure of folk dance. Children have always been active participants in dance, as well as guardians of tradition, children's traditional creativity has great values. By learning traditional dances, we develop in children their personal and national identity, but we also instill a sense of pride in our rich traditional culture. Through traditional dances we awaken patriotism in children. The richness of folklore, in addition to dances, is made up of counters, songs, moving games and folk costumes. Through the research conducted in this paper, we can conclude that educators are aware of the importance of folklore and tradition and that already in preschool children should be introduced to the same.

Keywords: dance traditions, Dalmatian homeland, folklore creation, preschool education, children, folk dance

PRILOZI

Poštovane kolege/kolegice,

Pred Vama se nalazi upitnik kojim se želi ispitati zastupljenost plesnih tradicija dalmatinskog zavičaja u dječjem vrtiću. Istraživanje se provodi u okviru diplomskog rada na Filozofskom fakultetu u Splitu. Molim Vas da svojim sudjelovanjem doprinesete ovom istraživanju. Vaši odgovori su potpuno anonimni i bit će korišteni isključivo za potrebe izrade diplomskog rada, stoga Vas molim za iskrenost.

Unaprijed se zahvaljujem na uloženom trudu i vremenu!

Jelena Baban

1. Spol:

- Ženski
- Muški

2. Dob:

- 20- 35 godina
- 36 - 45 godina
- 46 - 55 godina
- više od 56 godina

3. Stupanj obrazovanja:

- SSS
- VŠS/prvostupnica/prvostupnik
- VSS/magistrice/magistar

4. Radno iskustvo u dječjem vrtiću:

- 0 - 5 godina
- 6 - 10 godina
- 11 - 20 godina
- 21 i više godina

5. Status zaposlenja:

- pripravnik

- zaposlen/a na određeno vrijeme
- stalno zaposlen/a

6. Grad ili mjesto u kojem se nalazi dječji vrtić u kojem radite ?

7. Tko je osnivač vrtića u kojem trenutno radite ?

- jedinica lokalne samouprave
- privatna osoba
- vjerska zajednica

8. Vrsta programa u kojem radite:

- Jaslički
- Vrtićki
- Smjenski

9. Trajanje programa u kojem radite:

- 5-satni
- 6-satni
- 8-satni
- 10-satni

10. Jeste li se ikada bavili plesom ?

- da, rekreativno
- da, profesionalno
- ne, nikada

ostalo: _____

11. Ako jeste, kojom vrstom plesa ste se bavili ?

- društveni plesovi (latino-američki, tango, valceri, blues, samba, cha-cha-cha...)
- folklor
- balet
- street dance (hip hop, breakdance...)
- nisam se bavio/la

ostalo: _____

12. Koliko godina ste se bavili plesom (rekreativno ili profesionalno) ?

- 0-5
- 6-10
- 11-20
- 21 i više
- nisam se bavio/la

13. Poznajete li neke tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja ?

- da
- ne

14. Ako poznajete, navedite neke od njih.

15. Koristite li u radu s djecom neke tradicionalne plesove dalmatinskog zavičaja ?

- da
- ne

16. Koristite li u radu s djecom tradicionalnu glazbu dalmatinskog zavičaja ?

- da
- ne

17. Koristite li u radu s djecom neke tradicionalne igre naših djedova i baka ?

- da
- ne

18. Smatrate li da su djeca predškolske dobi slabo upoznata sa plesnom tradicijom dalmatinskog zavičaja ?

- da
- ne
- ne znam

19. Koliko puta tjedno se bavite nekim pokretnim izražavanjem u vrtiću ?

- manje od jednog puta
- od 1 do 2 puta
- 3 do 4 puta
- više od 4 puta

20. Smatrate li da je tradicionalni ples dalmatinskog zavičaja nešto što trebamo njegovati od rane dobi ?

- da
- ne
- polovično

21. Smatrate li da je Vaše poznavanje tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja i folkloru općenito dovoljno za provođenje takvih aktivnosti u radu s djecom ?

- da
- ne
- polovično

22. Jeste li ikada bili na stručnom usavršavanju na tematiku kulturne baštine uključujući i temu tradicionalnih plesova dalmatinskog zavičaja ?

- da
- ne

23. Jesu li stručna usavršavanja u Vašem vrtiću organizirana od strane vrtića ?

- da
- ne
- ponekad

24. Želite li uopće usavršavati svoje znanje o folkloru (uključujući i tradicionalne plesove) polazeći na seminare, edukacije i radionice ?

- da
- ne
- nemam vremena

25. Jeste li ikada proveli suradnju s folkloristima ?

- da
- ne

26. Ako jeste, navedite Kulturno umjetničko društvo s kojim ste surađivali.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja JELENA BABAN, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja ~~magistra~~/magistrice RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I ^{OBRAZOVANJA} T, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 9.3.2021.

Potpis *Baban*

OBRAZAC LP.

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJI FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA	JELENA BABAN
NASLOV RADA	PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA U RANOH I PREDŠKOLSKOM ODGOJU
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	DRUŠTVENE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	PEDAAGOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	DR. SC. DODI HALADA
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	DR. SC. BOJAN BABIN
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. DR. SC. DODI HALADA 2. DR. SC. BOJAN BABIN 3. IZV. PROF. DR. SC. LIDIJA VLAHOVIĆ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

SPLIT, 9.9.2021.

mjesto, datum

Baban

potpis studenta/ice

IZJAVA O LEKTURI

Ja, TONI KOVAČEVIĆ, izjavljujem da je diplomski rad naslova
PLESNE TRADICIJE DALMATINSKOG ZAVIČAJA U RANOM I PREDŠKOLSKOM DOGOSU
autorice JELENE RABAN lektoriran u skladu s normama
hrvatskog standardnog jezika.

Mjesto i datum:
SPLIT, 2.9.2021.

Potpis lektora:
Kovačević